

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ' (Βασ. Κ. Σταθάκη) 169
- «Ο ΣΕΜΝΟΣ ΛΕΥΙΤΗΣ» (Ποίημα Α. Σταυρίτη) 175
- Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ
ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ (Γ. 'Αχ. Παπαδημητρίου) 176
- Η ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΡΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΩΝ
(Δημ. Ν. Παπαθανασοπούλου) 181
- Η ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ (Ηρ. Παπαβασιλείου) 186
- Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΗ
ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ (Προκ. Τ. Μαρκοπούλου) 188
- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ (Πανορμίτη) 194
- ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ (Ποίημα Ι. Α. Παπαγεωργίου) 195
- ΣΧΟΛΙΑ (Τομέως Τύπου τής Χ.Ε.Ε.) 196
- ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Σ.Β.Π.) 199

ΕΤΟΣ 60ον

ΙΟΥΝΙΟΣ 1997

ΑΡΙΘ. 582

ΔΡΧ. 200

ΓΙΑ ΕΝΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟ ΚΑΙ ΩΦΕΛΙΜΟ
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΑΣ

ΠΑΙΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

ΠΑΡΑΜΥΘΙ Ν' ΑΡΧΙΝΗΣΗ

τιμᾶται δρχ. 1000

•

ΚΟΚΚΙΝΗ ΚΛΩΣΤΗ ΔΕΜΕΝΗ

δρχ. 1000

•

ΕΤΣΙ ΛΕΕΙ ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

δρχ. 1000

•

ΤΟ ΩΔΕΙΟ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

δρχ. 1000

•

ΤΑ ΔΩΔΕΚΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑ

δρχ. 1000

•

ΘΥΣΙΑ ΚΑΙ ΔΟΞΑ

δρχ. 1000

•

ΟΙ ΜΙΚΡΟΙ ΑΣΥΝΟΡΟΙ ΚΟΣΜΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

δρχ. 1000

•

ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΟΥ ΑΝΟΙΞΗ

δρχ. 1000

Εκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρύτη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 60ον

ΙΟΥΝΙΟΣ 1997

Άριθ. 582

ΜΝΗΜΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ' (1834-1912)

Α'

Παρά την μακραίωνη αιχμαλωσία της Μεγάλης του Χριστού Έκκλησίας, ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου στις ημέρες μας αναβαθμίζεται ως φορέας της ὀρθοδόξου παραδόσεως, συμβάλλοντας ἔτσι ἀφ' ἑνὸς μὲ τὴν πνευματικὴ του ἀκτινοβολία στὴν διαμόρφωση πλέον πνευματικῶν κλίματος στὴν σημερινὴ καὶ στὴν αὐριανὴ Εὐρώπῃ καὶ ἀφ' ἑτέρου στὴν ἀνασυγκρότηση τῶν ὀρθοδόξων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ τέως ἀνατολικῶν συνασπισμοῦ. Ἡ συμβολὴ αὐτὴ δὲν εἶναι πρωτόγνωρο φαινόμενο. Ἡ ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου στοὺς πέντε καὶ πλέον αἰῶνες τῆς αιχμαλωσίας του εἶναι μίᾳ συνεχῆς προσπάθεια μέσα σὲ ἀντίξοες συνθήκες νὰ ἀνταποκριθεῖ στὴν μεγάλη του ἀποστολὴ καὶ εἰδικώτερα στὴν διάσωση τοῦ Γένους μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἔθναρχικοῦ του ρόλου.

Στὸν μακρὸν κατάλογο τῶν ἑκατὸν δέκα Πατριαρχῶν ἀπὸ τὸν Γεννάδιο Β' τὸν Σχολάριο μέχρι τοῦ σημερινοῦ Προκαθημένου τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπῆρξαν καὶ ξεχωριστὲς μορφὲς ποὺ διακρίθηκαν στὴν διακονία τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος.

«Οἱ Πατριάρχες, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, -σημειώνει ὁ μητροπολίτης Δημητριάδος κ.κ. Χριστόδουλος- ὑπῆρξαν τὸ γένος μὲ παραδειγματικὴ πιστότητα καὶ τὴν

Ἐκκλησία μὲ ἀνυπόκριτὴ ἀφοσίωση. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξαν προσωπικότητες εὐρέως φάσματος, ποὺ ἐκκυριάρχησαν στὰ ἱστορικὰ δρώμενα τοῦ ἔθνους καὶ διεδραμάτισαν μοναδικὸν ρόλο στὴν ἐπιβίωσή του. Ὅχι μόνον ὡς πνευματικοὶ ταγοὶ τοῦ ἀπορφανισθέντος Γένους, ἀλλὰ καὶ ὡς θεοστήρικτοι ἔθνηκοι ἡγέτες του, ποὺ μὲ διαύγεια μοναδικὴ καὶ ἀταλάντευτὴ θέληση ἐπρόταξαν κάθε ἄλλου συμφέροντος προσωπικοῦ ἢ καὶ γενικοῦ τὸ συμφέρον τοῦ Γένους, ἐξασφαλίζοντες σὲ αὐτὸ παιδείαν, ὀρθοδοξίαν, φρόνημα ἐλευθερίας, ταυτότητα ἑλληνορθοδοξίας, ἱστορικὴ συνέχεια».

Μία τέτοια μορφή ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ' (1834-1912), ὁ ὁποῖος ἀνέβηκε δύο φορές στὸν Οἰκουμενικὸ θρόνο κατὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ παρόντος, σὲ κρίσιμες στιγμὲς γιὰ τὸν ὑπόδουλο ἑλληνισμόν καὶ τὴν ἔθναρχοῦσα Ἐκκλησία.

Β'

Ἡ ἱστορία τοῦ Πατριαρχείου στοὺς αἰῶνες τῆς αιχμαλωσίας συνδέεται μὲ τὶς γενικώτερες ἱστορικὲς ἐξελίξεις τόσοσ στοὺς κόλπους τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας καὶ τὶς διαθέσεις τῶν ἐκάστοτε Σουλτάνων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν, ὅσον καὶ στὴν ἐν γένει διαμόρφωση τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμά-

των. Αὐτὴν τὴν ἀλήθεια ἐπισημαίνει σὲ ὑπόμνημά του μὲ ἡμερομηνία 17 Ἰανουαρίου 1879 (τρεῖς μῆνες μετὰ τὴν πρώτην του ἐκλογή ὡς οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου) μὲ τίτλο «περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως», ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ΄ ὅπου κάνει λόγο γιὰ τρεῖς περιόδους. Σύμφωνα μὲ τὴν διάκριση αὐτὴν ἡ πρώτη περίοδος, ἡ ὁποία ἔχει καὶ τὴν μεγαλύτερη διάρκεια (1453-1860) χαρακτηρίζεται ὡς ἐποχὴ συσπειρώσεως κλήρου καὶ λαοῦ τοῦ εὐσεβοῦς Γένους «διὰ τῆς καθόλου πρὸς τὸν Πανάγαθον Θεὸν ἀφοσιώσεως ἐν τῷ ἱερῷ Αὐτοῦ ναῶ, τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, προκειμένου νὰ βροῦν παρηγορίαν, στήριγμα πνευματικὸν καὶ ἐλπίδα».

Μὲ τὴν πάροδο ὅμως τοῦ χρόνου διαμορφώνεται σὲ μονιμώτερη βάση γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς διοικητικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας ὁ συνοδικὸς θεσμὸς, μεγάλη ἐπίδραση ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε τὸ σύστημα τοῦ γεροντισμοῦ, τὸ ὁποῖο ἐπεκράτησε ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ μέχρι τὰ μέσα τοῦ ΙΘ αἰώνα. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐκλήθηγε γεροντισμὸς ἀπὸ τὴν συμμετοχὴν στὴν διοίκηση τοῦ Πατριαρχείου ὁμάδος πλησιχώρων καὶ ἄλλων ἐγκρίτων πρώτων τῇ τάξει μητροπολιτῶν. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ συμπίπτει μὲ τὴν δράση τῶν Φαναριωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναμγνύονται ἐνεργῶς στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, στὴν ἐκλογή Πατριαρχῶν καὶ Μητροπολιτῶν.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ΄ αἰώνα ἐπῆλθε ἀλλαγὴ στὸ διοικητικὸν σύστημα τοῦ Πατριαρχείου. Τοῦτο ὀφείλεται, μὲ τὴν ἐκδοσὴ ἀπὸ τὴν πολιτεία τοῦ Χάτι Χουμαγιούν (1856), στὴν προσπάθεια περιστολῆς τῆς ἀμετρῆς δυνάμεως τῶν γερόντων καὶ ἐνισχύσεως τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου, προκειμένου τοῦτο νὰ ἀποκτήσει μεγαλύτερα ἐξουσία στὴν διοίκηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἔτσι ὁ γεροντισμὸς ἀντικατεστάθη ἀπὸ τοὺς Γενικοὺς καὶ Ἐθνικοὺς κανονισμοὺς, πού ψηφίσθησαν ἀπὸ τὴν κληρικολαϊκὴ ἔθνοσυνέλευση καὶ ἐπικυρώθησαν ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κράτος (1856-62) καὶ ἴσχυσαν μέχρι τὸ 1923. Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ διοικητικὸ πλάισιο

μὲ τὸ ὁποῖο ἐρυθμίζοντο τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τὴν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἐξελέγη γιὰ πρώτη φορὰ ὡς Πατριάρχης ὁ Ἰωακείμ ὁ Γ΄.

Γ΄

Ὁ Ἰωακείμ Γ΄ κατὰ κόσμον Χρῖστος Δεβετζῆς γεννήθηκε τὸ 1834 στὸ Βαφειοχώριον (Μπογιατζηκιοῦ), ἐκεῖ ὅπου «ὁ πολυδύνητος Βόσπορος» σχηματίζει τὰ παιχνιδιάρικα «ανηφόρια του», ὅταν τὸ ρεῦμα ἐρχεται νὰ φιλήσει τὴν νύμφη καὶ βασίλισσα τοῦ Γένους, τὴν Πόλη.

Ἡ μητέρα του Θεοδώρα καὶ ὁ πατέρας του Δημήτριος Δεβετζῆς, δάσκαλος, μὲ τὴν εὐσέβεια πού τοὺς διέκρινε, ἀνέθρεψαν τὸ παιδί τους μὲ τίς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Ἐχοντας ἐμφυτὴ κλίση ὁ μικρὸς Χρῖστος πρὸς τὸ ἱερατικὸ στάδιο, ἀφιερώνεται ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπηρετεῖ ἀρχικὰ ὡς ἀναγνώστης στὸν ναὸ τοῦ χωριοῦ του καὶ στὰ 1852 χειροτονεῖται καὶ ὑπηρετεῖ ὡς διάκονος στὴν Ρουμανία ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Παγωνιανῆς Νικάνδρον, ὅπου ἐπεράτωσε τίς γυμνασιακῆς του σπουδῆς.

Ἀπὸ τὸ 1854 ὡς τὸ 1860 ὑπηρετήσε ὡς διάκονος στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴν Βιέννη, ὅπου ἐξέμαθε τὴν γερμανικὴ γλῶσσα καὶ συνεπλήρωσε τὴν ἐν γένει μόρφωσίν του. Ὁ Ἰωακείμ δὲν εἶχε τὴν εὐκαιρία συστηματικῆς ἀνωτέρας θεολογικῆς καταρτίσεως, καθ' ὅτι τὸ 1860 ἐπιστρέφει στὸ Φανάρι καὶ προσλαμβάνεται ἀπὸ τὸν προστάτη του τὸν Πατριάρχη Ἰωακείμ Β΄ ὡς δευτερευόν διάκονος τῶν Πατριαρχείων γιὰ νὰ προαχθεῖ μετὰ τριετίαν διὰ τῆς χειροτονίας του εἰς πρεσβύτερον καὶ νὰ διορισθεῖ στὴν συνέχεια ὡς μέγας πρωτοσύγκελος. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1864) κατὰ μῆνα Δεκέμβριον σὲ ἡλικία τριάντα ἐτῶν ἐκλέγεται μητροπολίτης Βάρνας, ὅπου ἀρχιερατεῖ ἐπὶ μίαν δεκαετίαν. Ἡ ἀρχιερατεία του στὴν Βάρνα ὑπῆρξε καρποφόρος καὶ ἀμειπτος παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ χρόνια αὐτὰ ὑπῆρξαν περίοδος ἐντάσεως μεταξὺ Πατριαρχείου καὶ τῶν

Βουλγάρων, που ὀδήγησε στο σχίσμα και στην ἴδρυση τῆς ἀνεξάρτητης βουλγαρικῆς ἐξαρχίας (1870-72) μὲ ὅλες τὶς μετέπειτα δυσμενεῖς συνέπειες καὶ τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν ἀνταγωνισμὸς στὶς περιοχὲς Μακεδονίας καὶ Θράκης, που ὀδήγησε στὸν ἀκήρυκτο μακεδονικὸ ἀγῶνα (1904-1908). Ὅμως στὴν διάρκεια τῆς ἀρχιερατίας του στὴν Βάρνα ὁ Ἰωακείμ κατόρθωσε νὰ ἐργασθεῖ μὲ πνεῦμα συμφιλιώσεως καὶ ἐπέτυχε, τουλάχιστον κατὰ τὴν περίοδο αὐτή, τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξη τῶν Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας του.

Ἡ ἐπιτυχὴς θητεία του στὴν Βάρνα ὀδήγησε τὸν Πατριάρχη Ἰωακείμ Β΄ στὴν ἀπόφασή του νὰ προωθήσει τὸν Ἰωακείμ στὴν νευραλγικὴ μητρόπολη τῆς Θεσσαλονίκης (1874-78), ὅπου ὁ νέος ἱεράρχης μὲ τοὺς εὐστοχοὺς χειρισμοὺς του κατόρθωσε νὰ συμφιλιώσῃ τὶς ἀντιθέσεις τῶν παραδοσιακῶν καὶ τῶν νεωτεριστῶν μὲ τὶς ὀξύτερες διαμάχες των, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων ἀπεχώρησε ὁ προκατόχος του Νεόφυτος. Ἡ ἐπιτυχημένη θητεία τοῦ Ἰωακείμ στὴ Βάρνα καὶ στὴν Θεσσαλονικὴ ἀποτελοῦσαν γιὰ τοὺς λογάδες καὶ προύχοντες τοῦ Γένους ἐγγύηση τῶν προσδοκιῶν τους γιὰ τὴν νέα ἐποχὴ, που ἐκαλεῖτο νὰ ἐγκαινιάσῃ ὡς νέος Πατριάρχης ὁ Ἰωακείμ.

Δ΄

Τούτων ἕνεκεν, ὅταν μετὰ τετραετίαν, τὸ 1878, ἐκήρυσσε ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος μὲ τὴν ἐκδημία τοῦ Ἰωακείμ Β΄ τὰ δλέμματα ὄλων ἐστράφησαν πρὸς τὸν ἐξαιρετὸν ἀρχιερέα τῆς Θεσσαλονίκης ὡς διάδοχον τοῦ ἀποθανόντος Πατριάρχου.

Τὸ τέλος τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνα εἶναι μία ἐποχὴ κοινωνικῶν ἀνακατατάξεων τοῦ Γένους στὴν Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ὅπου νέες πνευματικὲς καὶ οἰκονομικὲς δυνάμεις διεκδίκησαν πολλὰ φορὲς τὴν συμμετοχὴ τους στὴν κοινοτικὴ διοίκηση, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συγκρουσθοῦν μὲ τὶς παραδοσιακὲς δυνάμεις που κατεῖχαν τὴν ἐξουσία. Οἱ περιστάσεις λοιπὸν ἀπαιτοῦσαν σιθιβαρὰ διοίκηση ἀπὸ

τὴν ἐθναρχοῦσα Μεγάλῃ Ἐκκλησία. Ἐὰν καὶ ἡ χορεία τῆς Ἱεραρχίας αὐτῆς περιελάμβανε ἀρχιερεῖς ἔχοντας μακρὰν ἀρχιερατικὴν διακονία καὶ περγαμηνὲς θεολογικῆς καταρτίσεως, προκρίθηκε ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης μὲ μικρότερη χρονικὰ ἐπισκοπικὴ θητεία καὶ χωρὶς ἰδιαιτέρους τίτλους ἀνωτέρας θεολογικῆς παιδείας. Ἔτσι λοιπὸν ὅταν στὶς 4 Ὀκτωβρίου 1878 συνήλθαν οἱ ἐκλέκτορες (12 ἀρχιερεῖς καὶ 57 λαϊκοὶ ἀντιπρόσωποι) σύμφωνα μὲ τοὺς Γενικοὺς Ἐθνικοὺς Κανονισμοὺς γιὰ τὴν ἐκλογή νέου Πατριάρχου, κατὰ τὸν καταρτισμὸ τοῦ τριποσώπου γιὰ τὴν πατριαρχικὴ ἐκλογή ὁ Ἰωακείμ ἔλαβε 60 ψήφους, 16 περισσότερος ἀπὸ τὸν δεῦτερο. Στὴ δευτέρῃ καὶ τελικῇ ψηφοφορίᾳ που ἀκολούθησε στὸν ναό, ὅπου συμμετεῖχαν μόνον ἀρχιερεῖς, ἐξελέγη παμφηφεῖ σὲ ἡλικία σαράντα τεσσάρων χρόνων ὁ Ἰωακείμ Γ΄ ὡς 97ος Οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀλώσεως τῆς Πόλης.

Στὴν ἐκλογή τοῦ Ἰωακείμ ὡς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου συνετέλεσε μία προσωπικότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Πόλης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἄνθρωπος πλήρης δράσεως καὶ ἀγαθοεργίας, ὁ ζάπλουτος Γεώργιος Ζαρίφης, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ἐκ τοῦ ἀφανοῦς οἰκονομικὸς σύμβουλος τοῦ πανίσχυρου τότε Σουλτάνου Ἀβδούλ Χαμίτ καὶ γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶχε ἐλευθέρα τὴν εἴσοδο στοῦ Παλάτι τοῦ Γιλδίτζ. Μὲ τὴν παρέμβαση λοιπὸν τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη ἢ παρουσίαση τοῦ Ἰωακείμ Γ΄ μετὰ τὴν ἐκλογή του ὡς Πατριάρχου ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου, κατὰ τὸ ἰσχύον ἔθιμο, ἐγένετο κατὰ τὸν πλέον μεγαλοπρεπῆ τρόπο.

Ἡ πατριαρχικὴ αὐτοῦ διακονία εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐδικαίωσε τὶς προσδοκίαι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν ἀνέδειξε μεγαλεπήβολον καὶ μεγαλοεργὸν σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς του δικαιοδοσίας καὶ στὴν κοινωνία τῶν ὁμογενῶν. Λαμπρὲς καὶ ποικίλες εἶναι οἱ ὑπηρεσίαι που προσέφερε ὁ Ἰωακείμ στὴν Ἐκκλησία καὶ στοῦ Γένους κατὰ τὴν πρώτη του Πατριαρχεῖα. Ἀναδιοργανώνει

τὴν Ἐκκλησία, ἀνακαινίζει τὸ μισοερειπωμένο Πατριαρχεῖο, ἀνασυσταίνει τὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἰδρύει στὴν Πρῶτῃ γηροκομεῖο, συνιστᾷ ὄρφανοτροφεῖα θηλέων, δημιουργεῖ διβλιοθήκη στὰ Πατριαρχεῖα, ἰδρύει σχολὴ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, οἰκοδομεῖ τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίριο τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, τὴν ὁποία ἐμπλουτίζει μὲ ἄφθονα ἐποπτικὰ ὄργανα καὶ συλλογὲς καὶ τὴν καθιστᾷ πρότυπον ἐκπαιδευτηρίου σὲ ὅλη τὴν Ἀνατολή, στέλνει πολλοὺς ἐπιμελεῖς νέους στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ σπουδές.

Τὸ 1880 ἔθεσε πάλι σὲ λειτουργία τὸ Πατριαρχικὸ Τυπογραφεῖο τὸ ὁποῖον ἦταν σὲ ἀδράνεια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου Β' καὶ τὸ ὁποῖο συνέχισε ἔκτοτε τὶς ἐργασίες του μέχρι τὸ 1923. Στὸ Τυπογραφεῖο αὐτὸ ἐτυπώνετο τὸ περίφημο περιοδικὸ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ὄργανο τοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον ἐκδόθηκε μὲ πρωτοβουλία τοῦ Πατριάρχου, μὲ πρῶτον διευθυντὴ συντάξεως ἐπὶ 19 ἔτη τὸν Μανουὴλ Γεδεών (μετὰ ὀλιγόχρονη προϋπηρεσία τοῦ Μηνᾶ Χαμουδόπουλου). Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ συνέχισε τὴν ἐκδόσή του ἐπὶ 43 ἔτη, μέχρι τὸ 1923, ὁπότε ὕστερα ἀπὸ ἐπανειλημμένες δίαιες διακοπὲς παύθηκε ὀριστικὰ ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυβέρνησις. Πολλοὶ διάσημοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσα θέσις κατέχει καὶ ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσάνθος ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος προσέφεραν τὴν συνεργασία των στὶς στήλες τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ.

Συμπλήρωσε ἀκόμη ὁ Πατριάρχης τὸ νοσοκομεῖο τοῦ Μπαλουκλή. Ἐφρόντισε ἐπίσης γιὰ τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησις τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου, ἐπροστάτευσε τὴν Παιδεία καὶ κατάρτισε φιλανθρωπικὴ καὶ φιλεκπαιδευτικὴ ἀδελφότητα μὲ σκοπὸ τὴν σύστασις σχολείων στὶς ἐπαρχίες.

Κατὰ τὴν πατριαρχεῖα του αὐτὴν ὁ Ἰωακείμ συνέλαβε τὸ ὄραμα τῆς ἐνότητος τοῦ Ὁρθοδόξου κόσμου. Διεῖδε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐνότητος τῶν ὀρθοδόξων λαῶν στὸ

πλαῖσιο μιᾶς Ὁρθόδοξης Κοινοπολιτείας, στὴν ὁποία ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος θὰ ἔχει καθοριστικὸν ρόλο καὶ λόγο καὶ γι' αὐτὸ καλλιέργησε καλὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἐκκλησία τῆς Ρωσίας, ἐξ αἰτίας δὲ τῶν ἐνεργειῶν του αὐτῶν κατηγορήθηκε ὡς ρωσόφιλος.

Ἐξὶ χρόνια διήρκεσε ἡ δημιουργικὴ δράσις τοῦ Ἰωακείμ Γ' ὡς Πατριάρχου. Τὸ 1884 θὰ ἀναγκασθεῖ νὰ ἐγκαταλείψει τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον.

Τὰ αἴτια τῆς παραίτησός του εἶναι πολλά. Δύο ὅμως ζητήματα ὑπῆρξαν κυρίως τὰ αἴτια τῆς ἀποφάσεώς του αὐτῆς. Τὸ πρῶτον ἦταν τὸ προνομακὸ ζήτημα, ὅπου ἡ Πύλη ἐπεχείρησε νὰ περιορίσει τὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητῆ κατοχυρωμένα πρόνομα τῶν χριστιανικῶν λαῶν καὶ ἐιδικώτερα τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ τὸ δεύτερον ἦταν ἡ διάστασις του μὲ τὴν Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, ἡ ὁποία ἀδυνατοῦσε νὰ κατανοήσει τὸν εὐρύτερον διορθόδοξο καὶ οἰκουμενικὸν ρόλο τοῦ Πατριαρχείου καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ καταστήσει ὄργανο τῆς ἀθηνοκεντρικῆς πολιτικῆς, παραλληλίζοντας τὴν θέσις τῶν ἱεραρχῶν μὲ ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων προξένων.

Συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ 1882 ἄρχισε ἡ Ὑψηλὴ Πύλη νὰ δεικνύη διαθέσεις καταστρατηγήσεως τοῦ προνομακοῦ καθεστώτος τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν ἀλλοίωσις τοῦ Βερατίου γιὰ τοὺς τότε ἐκλεγέντες Μητροπολίτες Σιρσάνιου καὶ Καστοριάς. Ἐξ ἄλλου πρόβαλε τὴν ἀξίωσις νὰ δικάζονται καὶ νὰ φυλακίζονται οἱ κληρικοὶ χωρὶς καμμιά διάκρισις ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς. Λόγω τῆς ἐπιμονῆς τῆς Πύλης στὴν ἀξίωσίν της αὐτὴν ὁ Ἰωακείμ ἀναγκάσθηκε νὰ ὑποβάλει τὴν παραίτησίν του, ἡ ὁποία τελικὰ δὲν ἐγένετο δεκτὴ ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Πατριάρχης τηρῶν στάσις ἀναμονῆς, ἀφοῦ ὑπέβαλε καὶ γιὰ δευτέρη φορὰ τὴν παραίτησίν του παρέμεινε ἰδιωτεύων στὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα του τὸ Βαφειοχώριον. Ἄρχισαν τότε διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῆς Ἱεράς Συνόδου καὶ τῆς Πύλης γιὰ τὴν διεθῆτησις τοῦ θέματος, οἱ ὁποῖες διήρκεσαν ἐπὶ μακρόν.

Τότε με δική του πρωτοβουλία ο Ίωακείμ έστειλε προσωπικές επιστολές στην τουρκική κυβέρνηση με τις απόψεις του επί του θέματος, τις οποίες απέδεχθη ή τουρκική πλευρά. Η ανεπίσημη αυτή όμως ενέργεια του Πατριάρχη υπήρξε ή αφορμή διαστάσεως αυτού με την Έρα Σύνοδο, γεγονός που τον οδήγησε στην απόφασή του να παραιτηθῆ εκ τρίτου άμετακλήτως στις 30 Μαρτίου 1884.

Ε'

Έξ άλλου ένας πρόσθετος λόγος που επέδρασε έμμεσα στην απόφασή του να παραιτηθῆ ο Ίωακείμ από τὸ αξίωμά του ἦταν ή πίεση του Χαρίλαου Τρικούπη, όπως ο Πατριάρχης θέτει σὲ δεύτερη μοίρα τὴν οίκουμενική αποστολή του Θρόνου του και να φροντίζει αποκλειστικά για τὰ ἑλληνικά συμφέροντα. Στις πιέσεις αυτές ή απάντηση του Ίωακείμ ἦταν: «Εἶμαι Ἕλληνας, ἀλλὰ εἶμαι καὶ οἰκουμενικός Πατριάρχης καὶ ἀνήκω διὰ τοῦτο εἰς τὴν ὅλην Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ὡς κανονικός Πρόεδρος αὐτῆς». Ο Τρικούπης ἀντέλεγε: «Θέλω ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Ἕλληνα Πατριάρχη ἀφοσιωμένον εἰς τὰ ἑλλαδικὰ ἔθνη καὶ συμφέροντα». Καὶ ο Πατριάρχης Ίωακείμ ἀνταπαντοῦσε: «Ἡ Οἰκουμενικότης τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου ὑπὸ Ἑλληνικὴν Ἱεραρχίαν κάλλιον καὶ ἐπωφελέστερον ἐξυπηρετεῖ καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ».

Λεπτομερέστερα τὴν διαφωνία αὐτὴν ἀναλύει ὁ σύγχρονος τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἱστορικός ἀείμνηστος καθηγητὴς Παῦλος Καρολίδης σὲ συμπλήρωμα τῆς κλασικῆς πλέον ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τοῦ Κ. Παπαρηγόπουλου ὅπου μεταξύ ἄλλων γράφει:

«Μέρος τῆς πολυπράγμονος πανελληνίου πολιτικῆς τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη ἀποτελοῦσιν αἱ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον σχέσεις αὐτοῦ. Ὁ Χ. Τρικούπης ἐν τῇ μεγαλοφυῶ αὐτοῦ πολιτικῇ τῇ περιλαμβανούσῃ ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ ζητοῦσα νὰ ὑπαγάγῃ τοῦτον ὑπὸ τὰς ἐμπνεύ-

σεις καὶ ὁδηγίας τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ κράτους, ἤξιον ἵνα καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον καθοδηγῆται ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτοῦ τῇ μὴ καθαρῶς ἐκκλησιαστικῇ ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἢ τοιαύτῃ πολιτικῇ προσέκρουεν ἀκριδῶς εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κοσμοῦντος φιλοπράγμωνος Πατριάρχου Ίωακείμ τοῦ Γ', ὅστις θεωρῶν ἑαυτὸν εὐλόγως ὡς ἀρχηγὸν οὐχὶ ἀπλῶς τοῦ κλήρου ἀλλὰ καὶ ἐθνάρχην, κηδόμενον τῶν συμφερόντων σύμπαντος τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ ὑπὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα ἐνεργῶν, ἀντιμετώπιζε τὰ ὄργανα τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως παρακωλύοντα τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Τὸ σπουδαιότατον ἐξ ἀπόψεως ἑλληνικῆς σημεῖον ἐν τῷ ὑπὸ τὸν Σουλτάνον ἑλληνικῷ κόσμῳ ἀπετέλουν τότε αἱ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ ἑλληνικαὶ χῶραι: Μακεδονία, Ἡπειρος καὶ Θράκη. Ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἀπὸ ἱκανοῦ ἤδη χρόνου ὁ ἑλληνικὸς πνευματικὸς βίος καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐθνικὴ παιδεία εὐρίσκοντο ἀντιμέτωποι πρὸς πολεμίους ἀντιδράσεις βουλγαρικὰς καὶ πανολλαδικὰς.

» Ἀκριδῶς δὲ πρὸς τελεσφόρον καταπολέμῃν τῶν τοιοῦτων ροπῶν καὶ προαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς παιδείσεως καὶ ἐμπέδωσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ φρονήματος εἶχεν ἰδρυθῆ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τὸ 1870 σύλλογος "πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων", οὗ τὰ μέλη ἀπετέλουν οἱ περιφανέστατοι τῶν ἐν τῷ βασιλεῖῳ λογίων καὶ πολιτευτῶν. Καὶ ὁ μὲν σύλλογος οὗτος ἡρέμα καὶ σιωπηρῶς ἐξετέλει τὸ ἔργον αὐτοῦ βοηθούμενος ἐμπιστευτικῶς ἐν ταῖς ὑλικάς αὐτοῦ ἀνάγκαις ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἑλληνικοῦ ταμείου ἢ ὡς καθιερώθη ἐπὶ τὸ εὐσεβέστερον ἢ κλήσις ἐκ τῆς εὐσεβοῦς πηγῆς».

Ἡ δραστηριότητα τοῦ συλλόγου αὐτοῦ, εἰδικώτερα περὶ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων σὲ ἑλληνικὴς ἐπαρχίες Ἡπείρου, Μακεδονίας καὶ Θράκης ποὺ τελοῦσαν ὑπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν, ἔφερε σὲ ἀντιθέσεις τὰ ὄργανα τῶν προξενείων σὲ τὰς χώρες αὐτὲς με τοὺς κατὰ τόπους ἐπισκόπους λόγω

ἐπεμβάσεως τῶν πρώτων στοὺς διορισμοὺς κυρίως ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν στὰ σχολεῖα τῶν περιοχῶν αὐτῶν. Στὴν διένεξη αὐτὴν προφανῶς τὸ Πατριαρχεῖον ἐπῆρε τὸ μέρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιμένων. Τὶς διαφωνίες αὐτὲς τὶς μεγαλοποίησαν οἱ προξενικὲς ἀρχές καὶ διέβαλαν τὸν Πατριάρχη στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνηση. Ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς παρεσύρθη καὶ ὁ τότε πρωθυπουργὸς Χ. Τρικούπης σὲ ἐσφαλμένη ἐκτίμηση τῶν πραγμάτων θεωρῶν «τὸν Ἰωακεῖμ πολέμιον κατὰ δάθος τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ δῆθεν ἐμμέσως ἐξυπηρετοῦντα ἀλλότρια τῶν ἐθνικῶν συμφέροντα καὶ ἐκρίνεν ἀπαραίτητον τὴν ἀπὸ τοῦ Θρόνου ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἰωακεῖμ τοῦ Γ'» (Κ. Παπαρηγόπουλου (Συμπλήρωμα ὑπὸ Παύλου Καρολίδη): «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» Τόμος Ζ' σελ. 10 (ἔκδοση Ἑλευθερουδάκη).

ΣΤ'

Ἰπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες ὁ Ἰωακεῖμ ὁ Γ' παραιτήθηκε ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον καὶ ἀφοῦ διέμεινε ἓνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του ἐπεχείρησε στὴν συνέχεια περιοδεῖα στὸ ἐξωτερικόν. Ἀρχικὰ πηγαίνει στοὺς Ἁγίους Τόπους, ἐπειτα ἐπισκέπτεται τὴν Ἀντιόχεια καὶ στὴν συνέχεια μεταβαίνει στὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ νὰ καταλήξει τελικὰ στὸ Ἅγιο Ὄρος, ὅπου ἐγκαθίσταται σὲ μικρὸ κτῆμα τῆς Μονῆς Ἁγίας Λαύρας στὸν γραφικὸ Μυλοπόταμο, ἐκεῖ ὅπου εἶχε μονάσει πρὸ χιλίων περίπου ἐτῶν ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, καὶ παρέμεινε ἐκεῖ «ἐν ἀσκήσει αὐστηρᾷ, ἐν μελέτῃ λιπαρᾷ καὶ ἀνυστάκτῳ προσευχῇ» ἐπὶ δεκαεπτὰ ὀλόκληρα χρόνια, ὅπως γράφει ἓνα πνευματικὸ τοῦ τέκνου.

Ἡ μακρὰ παραμονὴ τοῦ μεγάλου Πατριάρχου Ἰωακεῖμ τοῦ Γ' στὸ Ἅγιο Ὄρος ὑπῆρξε εὐλογία Θεοῦ γιὰ τὸν ἱερόν αὐτὸν τόπον «τὸ περιδῶλι τῆς Παναγίας». Διότι ἡ στοργὴ τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας θεσμὸς πανάρχαιος καὶ παράγων οὐσιώδης καὶ ζωοποιὸς εἶναι ὁ Μο-

ναχισμὸς καὶ τὸ δημιουργικόν του πνεῦμα συνετέλεσαν στὴν τακτοποίησιν διαφόρων ζητημάτων μεταξὺ τῶν Μονῶν καὶ ἐπέτελεσεν ἔργων, ὅπως ὁ ἱερός ναὸς τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος στὴν κορυφῆ τοῦ Ἄθω.

Στὸ ἐρημητήριό του ὁ Ἰωακεῖμ μελετᾷ καὶ σπουδάζει βαθύτατα τὰ ἀθάνατα βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τὴν Πατερικὴν Γραμματεία. Ἐπιδίδεται στὶς ὥρες τῆς σχολῆς του στὴν καλλιέργεια τοῦ γύρω κτήματος καὶ δημιουργεῖ ὠραιότατον ἀνθόκηπο, ὁπωροκήπο καὶ ἀμπελῶνα. Ἐπιδίδεται στὴν προσευχὴ καὶ δοξολογεῖ τὸν Θεὸν κάθε ἡμέρα καὶ παίρνει μέρος σὲ ὀλονύκτιες ἀγρυπνίες.

Πολλὰ ἀξιόλογα περιστατικὰ γιὰ τὴν ἀντοχὴ τοῦ Ἰωακεῖμ στὶς ἀγρυπνίες ἀφηγοῦνται οἱ ἁγιορεῖτες μοναχοί. Σὲ ἀγρυπνία κατὰ τὴν πανήγυρι μιᾶς Μονῆς ποὺ διήρκεσε ἐπὶ 12 ὥρες ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Ἰωακεῖμ καὶ παρέμεινε κατὰ τὴν συνήθειά του ἐπὶ τοῦ θρόνου σὲ ὅλη τὴν διάρκειά αὐτῆς, πράγμα ποὺ ἀνάγκασε καὶ τὸν ὀλιγωτέρας ἀντοχῆς Ἡγούμενον τῆς Μονῆς νὰ τὸν μιμηθεῖ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀγρυπνίας ἓνας προσκυνητὴς εὐχήθηκε καὶ εἶπε στὸν Ἡγούμενον «καὶ τοῦ χρόνου» καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε: «εὐχαριστῶ, ἀγαπητέ μου, ἀλλὰ χωρὶς τὸν Πατριάρχη».

Σὲ ἄλλη περίπτωση συνομιλώντας μὲ ἀσκητὴ φημισμένον γιὰ τὴν πνευματικότητά του, ὁ Ἰωακεῖμ τοῦ εἶπε: «Ἄγιε πνευματικέ, θὰ ἔλθω νὰ σὲ ἐπισκεφθῶ στὸ κελλί σου μίαν ἡμέρα». «Νὰ μὴν ἔλθεις, Παναγιώτατε, γιὰ τὴν πόρτα εἶναι μικρὴ καὶ χαμηλὴ καὶ δὲν θὰ μπορέσεις νὰ εἰσέλθεις» εἶπε ὁ ἀσκητής. «Θὰ σκύψω» παρατήρησε ὁ Πατριάρχης. «Δὲν σκύβεις, Παναγιώτατε, διότι ἂν ἔσκυδες δὲν θὰ ἦσουν στὸ Ἅγιον Ὄρος» τοῦ ἀπάντησε ὁ μοναχός. «Ἦταν ἡ πιὸ εὐστοχὴ παρατήρησις ἀπὸ ὅσες εἶχα ἀκούσει», εἶπε ἀργότερα διηγούμενος τὸ περιστατικὸ ὁ Ἰωακεῖμ.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

«Ο ΣΕΜΝΟΣ ΛΕΥΙΤΗΣ»

(Μνήμη π. Εύσεβίου Ματθοπούλου)

† 29 - 6 - 1929

*«Μιμηταί μου γίνεσθε,
καθὼς καὶ ἐγὼ Χριστοῦ»¹.*

*Ἐπεσ' ἡ ματιὰ τοῦ «σεμνοῦ λευίτη»,
πάνω στὶς λέξεις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου,
κι ἔγιναν: φῶς καὶ δράση κι ἄρμονία
κι ὁδοιπορία.*

*Κι ἔγραψ' ἡ Ἱστορία,
δόξας χρυσές σελίδες.*

*μέσ' στῆς βουῆς τῆ δίνης,
πὸ τοῦ φωτὸς παντοπινῆ
πανήγυρις θὰ γίνει.*

*Γιὰ τοῦτο, καὶ μᾶς εἶπε ὁ φλογερός Βερίτης,
μὲ σάλπιγγα, γι' αὐτὸ τὸ ἔργο τὸ βαρὺ,
πὸ πρόσφερε ὁ «σεμνὸς λευίτης»:*

*...Νὰ καὶ τὸ δισάκι τοῦ σποριᾶ!
Γρόθυμα στὸν ἄμο σου τὸ παίρνεις,
καὶ γυρνώντας πόλεις καὶ χωριά,
τὸν καλὸ τὸ σπόρο ὀλοῦθε σπέρνεις...*

*Κι ἔγιναν: κόπος καὶ μόχθος καὶ καημός,
γιὰ ν' ἀγκαλιάσει τὴν Ἑλλάδα,
ἀπλώνοντας γιὰ κλώνους:
τῆς ἱεραποστολῆς τὴ δάδα,
τῆς Ἀδελφότητος τὴ φωτεινὴ λαμπάδα.
Κι ἔγιναν ὅλα τώρα: στοχασμός,
ὄραμα καὶ ψαλμός,
κι αὐγερινὸς κι ὄρθρος κάποιας αὐγῆς,*

*«...Θάρρος κι ἀντοχή, νὰ πολεμᾶς
κι ὄλο νικητὴς ἐσὺ νὰ βγαίνης.
Καὶ τὰ πιὸ μεγάλα νὰ τολμᾶς,
κι ἄτρομος κι ἀλύγιστος νὰ μένης...*

*...Πέραν τώρα, Γέροντα, στὸ φῶς,
ζῆσε στὴ χαρὰ τοῦ Παραδείσου.
Γλούσιος πὸν σὲ πρόσμενε μισθός!
Ἔλη τούτη ἡ δόξα ἔναι δική σου!² ...»*

1. Α' Κορινθ. ια' 1.

2. Γ. Βερίτη «Ποιήματα ἅπαντα», Ἐκδόσεις ἡ «Δα-
μασκός» σελ. 61, 63.

Α. ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΤΟΥ ΑΙΜΟΥ*

Οι Όθωμανοί -νομαδικά φύλα- είναι ένας λαός χωρίς ιστορία. Ζούσαν στον 13ο αιώνα, με την άνοχη του Βυζαντίου στα άνατολικά της Αυτοκρατορίας. Το 1346 εξ αιτίας μιας έσωτερικής διαμάχης ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας τους κάλεσε σε βοήθεια. Και η ιστορία τους χαμογέλασε.

Τό έκκριμες της ιστορίας των Όσμανλήδων άρχίζει τότε να κινείται προς τό άλλο άκρο, όπου έφθασε μετά 337 χρόνια. Γιατί οι Όθωμανοί πλέον έφθασαν να πολιορκούν την Βιέννη και να έχουν καταλάβει τη Μ. Άσία και τόν Καύκασο, τη Χερσόνησο του Αΐμου, τη βόρεια Άφρική και προς τό Νότο έφθσαν μέχρι την Ύμενή... Στη χερσόνησο όμως κυριαρχούσε οι Βυζαντινός τρούλος άναμιγμένος με τό μουσουλμανικό τζαμί. Ένα μωσαϊκό λαών κυκλοφορούσε στη βόρεια πλευρά της γιατί στο νότο κυριαρχούσαν οι Έλληνες. Εύτυχώς η αυτοκριτική των κατακτητών τους πληροφορούσε για την άδυναμία τιθάσσευσης του χριστιανικού στοιχείου. Και κλήθηκε ο Πατριάρχης για να καταστεί -εύτυχώς για τους υπόδουλους Χριστιανούς- ό θρησκευτικός ήγέτης και Έθνάρχης. Και όταν νομοτελειακά άρχισε κάποτε η άποσάθρωση της όθωμανικής αυτοκρατορίας οι «Μεγάλοι» της Εύρώπης άδημονούσαν να παρακολουθήσουν τό τέλος της. Συνειδητοποιώντας άργότερα, τόν κίνδυνο που θα προερχόταν από τη διανομή των κατακτημένων έδαφών της, κίνδυνο που

προμήνυε πολέμους μεταξύ τους, άνέβαλαν για εύθετώτερο χρόνο τη διανομή. Έτσι άποφάσισαν να παρεμποδίσουν την κάτάρρευση και με σειρά διαβουλεύσεων, διασκέψεων και συνεδρίων (Κάρλοβιτς, Πασσάροβιτς, Άδριανουπόλεως, Βιέννης, Βερόνας κ.λ.π.) φρόντισαν να αναλάβουν την ύποχρέωση να μη διαταραχθεί η ύψισταμένη κατάσταση (status quo) στην Εύρώπη (Ισπανία, Ίταλία κ.λ.π.) και τις Όθωμανικές κτήσεις. Κτήσεις που με δυσκολία κρατούσε πλέον ό «Μεγάλος Άσθενής».

Και ήλθε η Γαλλική Έπανάσταση για να φέρει μετασεισμικές δονήσεις που από τό τέλος του 18ου αιώνα προμήνυαν και τό τέλος του Μεγάλου Άσθενή. Τόν μετέφεραν όλοι οι «Μεγάλοι Γιατροί» στην έντατική, τόν διασωλήνωσαν, αλλά ένας μεγάλος βάρος της λευτεριάς και δραματιστής από τό Βελεστίνο προσπάθησε να κλείσει τη στρόφιγγα του όξυγόνου. Τόν έπιασαν και τόν έπνιξαν στο Βελιγράδι. Είχε όμως προλάβει να σπείρει. Ό καιρός ήταν εύνοϊκός και ό καρπός, άναπάντεχα πολός, μαζεύτηκε γρήγορα, και μοιράστηκε στους εύνοημένους της Ίστορίας. Έλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι, Άρβανίτες, Μαυροβούνιοι οι «κολασμένοι» των τεσσάρων αιώνων, έγραψαν την Ίστορία της Έπανάστασης των λαών τους. Και φθάσαμε στο 1912 όταν ό Τουρκός άποχωρούσε κατισχυμένος από την Εύρώπη αλλά παρέδιδε τη Χερσόνησο του Αΐμου «έξ άδιαιρέτου» στα τρία χριστιανικά κράτη.

Και άρχισαν τότε οι άνταγωνισμοί, οι πόλεμοι για τους ζωτικούς χώρους, για έδάφη που κάθε πλευρά στρατολογούσε ιστορικούς τίτλους. Διεκδικήσεις έθνοτήτων που κατά

* Χερσόνησος του Αΐμου ή Βαλκάνια από την τουρκική λέξη Βαλκάν=βουνό. Τό βουνό Αΐμος δέν φθάνει μέχρι την Ελλάδα. Θα έπρεπε να ονομαζόταν Έλληνική Χερσόνησος όπως οι δύο άλλες της Μεσογείου, η Ίβηρική και η Ίταλική Χερσόνησος.

την χάραξη τῶν συνόρων βρέθηκαν ἀπό τὴν ἄλλη πλευρά. Ἐρχισαν τότε προσπάθειες ἐπιηρεασμοῦ ρευστῶν συνειδήσεων, πειθαναγκασμοὶ ἀγραμμάτων χωρικῶν νὰ ἀκολουθήσουν τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλη χώρα, προσπάθειες αὐτοπροσδιορισμοῦ ταλαιπωρημένων ψυχῶν. Οἱ Μ. Δυνάμεις συντηροῦσαν καταστάσεις καὶ δημιουργοῦσαν προγεφυρώματα γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ἐπεμβαίνουν στὴν «πυριτιδαποθήκη τῆς Εὐρώπης» ὅπως τὴν ἀποκάλεσαν, ἀφοῦ πρῶτα τὴν δημιούργησαν. Καὶ τὸ ζατρίκιο τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ ζατρίκιο τῶν ἐπιρροῶν τῶν Μ.Δ. πάνω στὸ ὅποιο ἐπαιζαν σωθινισμοὺς καὶ μεγαλοϊδεατισμοὺς ἄλλοτε αὐτόχθονους καὶ ἄλλοτε εἰσαγόμενους ἔφεραν τοὺς λαοὺς στὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Καὶ οἱ θῦτες συγκροτοῦσαν Διεθνεῖς Ὅργανισμοὺς γιὰ νὰ τοὺς παρέχουν νομικὴ κάλυψη στὶς παρανομίες. Ἐσπειραν μῖσος καὶ διχόνοια καὶ ἀπέκοψαν τὶς γέφυρες ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν λαῶν, ἐνῶ παράλληλα ἐσωτερικοὶ παράγοντες σὲ κάθε χώρα ἐξέθρεφαν ἀλυτρωτικὲς διαθέσεις ἐκμεταλλεῦόμενοι τὶς μὴ ἐθνολογικὲς καθαρότητες κυρίως ὠρισμένων παραμεθόριων περιοχῶν ὁμορων χωρῶν. Καὶ σήμερα τὰ κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου -πλὴν τῆς χώρας μας- μετὰ πενήντα χρόνια ἰδεολογικῶν περιπετειῶν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὶς ἐθνικὲς τοὺς ταυτότητες μὲ διαφωνίες μεταξὺ τῶν ἐθνοτήτων καὶ ἀρχαϊκὲς μεθοριακὲς διεκδικήσεις.

Ἀποτέλεσμα τῶν ἐνδοβαλκανικῶν ἀνταγωνισμῶν ἦταν νὰ χρησιμοποιηθεῖ στὴν ἐκπαίδευση τῶν νέων ἡ Ἱστορία κατὰ τρόπο πού ἐπιδρᾷ ὄχι τόσο στὴ γνωστικὴ ὅσο στὴ συναισθηματικὴ περιοχὴ τῆς προσωπικότητάς τους. Ἔτσι δημιουργήθηκαν φανατισμοὶ καὶ ἔωλοι ἐθνικισμοί. Οἱ κοσμοθεωριακὲς ἀλλαγὲς πού ἐπῆλθαν στὰ περισσότερα κράτη μετὰ τὸ 1945, κάλυψαν τεχνητὰ καὶ γιὰ σαράντα-πέντε χρόνια τὰ ἀποτελέσματα τῆς διὰ τοῦ σχολείου διάδοσης τῆς στρεβλωμέ-

νης ἱστορικῆς ἀλήθειας. Καὶ τώρα πού τὸ κάλυμμα τοῦ «ἐν θρασμῶ» πάντοτε εὐρισκόμενου βαλκάνιου λέβητα τινάχθηκε στὸν ἀέρα, ὅλοι ἀγωνίζονται νὰ καλύψουν τὰ χρόνια πού «ἔχασαν». Ἡ ἀναγκαστικὴ μέχρι χθὲς συντροφικότητα καὶ ἡ διεθνιστικὴ ἀντίληψη μετατράπηκε στὸ δίπολο «ἐμεῖς» κι «αὐτοί». Ἐμεῖς εἴμαστε οἱ καλοὶ, οἱ ἥρωες, οἱ πατριῶτες ἐνῶ οἱ ἄλλοι εἶναι οἱ δειλοὶ, οἱ δόλιοι, οἱ βάρβαροι πού συνεχῶς μᾶς ἐπιβουλεύονται. Βιώνοντας ἀρκετὲς γενεὲς αὐτὲς τὶς καταστάσεις δημιούργησαν στοὺς ἑαυτοὺς τοὺς αἰσθήματα ἀνωτερότητας καὶ ὑπεροψίας ἐναντι τῶν γειτόνων. Μὲ μιὰ τέτοια ἀγωγή στὸ σχολεῖο καὶ μετέπειτα στὴν οἰκογένεια ὅπου ἀποκρύπτονται τὰ ἀτυχῆ ἐθνικὰ γεγονότα, ὅπου ὠραιοποιοῦνται δυσχερεῖς καταστάσεις, πῶς θὰ δημιουργηθοῦν κριτικὰ συνειδητοποιημένοι πολῖτες; Τὸ σχολεῖο εἶναι ὁ κατ' ἐξοχίαν κοινωνικὸς θεσμὸς, μέσα ἀπὸ τὸ ὅποιο μαζί μὲ τὴν μετάδοση γνώσεων καλλιιεργεῖται καὶ ἀναπαράγεται ἡ ἐθνικὴ ταυτότητα τῶν νέων γενεῶν. Ὅταν στὴ σχολικὴ τάξη ἀποκρύπτονται κρίσιμα ἐθνικὰ θέματα καὶ γεγονότα, ὅταν δὲν γίνεται συζήτηση καὶ κριτικὴ ἐπ' αὐτῶν, πῶς θὰ ἐπέλθει ὁ σωστός φρονηματισμὸς τῶν νέων; Ὅταν ἀπὸ τὸ νῆμα τῆς ἱστορίας ἐνὸς ἔθνους ἀποκόπτονται ἀνεπιθύμητα κομμάτια καὶ δένονται βιαστικὰ κόμποι γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ἐξωπραγματικῆς ἱστορικῆς συνέχειας, εἶναι βέβαιο πῶς ἡ πραγματικὴ ἱστορία θὰ εἰρωνευθεῖ ἀργὰ ἢ γρήγορα τοὺς δημιουργοὺς τῆς πλαστῆς.

Τὰ κράτη τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου θὰ πρέπει νὰ ζήσουν μαζί, ὅπως τὰ τοποθέτησε ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Γεωγραφία. Γι' αὐτὸ θὰ πρέπει μὲ ὅλο τὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἐθνικὴ ἱστορία τους νὰ ἀποχρωματίζουν γεγονότα πού ὀδηγοῦν σὲ μίση καὶ προκαταλήψεις πρὸς τοὺς γείτονες. Ἀλλὰ συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο.

Δείγματα τοῦ ἐκτρεφόμενου ἄκρατου ἐθνικισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας εἶναι ἡ ἀν-

τιμετώπιση από τους ιστοριογράφους των σχολικών βιβλίων των βαλκανικών χωρών δύο σημαντικότερων γεγονότων όπως είναι: η επανάσταση του 1821 και οι βαλκανικοί πόλεμοι του 1912 και του 1913. Δεν αναφερόμεθα στα ελληνικά βιβλία καιτοι έχουν περισσότερη ιδεολογική επίδραση παρά εθνικό προσανατολισμό, υπερεκαλύπτονται από πλουραλισμό απόψεων που περιέχονται σε εξωσχολικές εκδόσεις, εγκυκλοπαιδίες κ.λ.π.

Αναδιφώντας σε βαλκανικά σχολικά έγχειρδια παρατηρεί κανείς κατ' αρχήν την καλλιέργεια στους μαθητές ενός αισθήματος αδικίας, γιατί οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν επέτρεψαν την εθνική τους ολοκλήρωση. Οι Βούλγαροι π.χ. παραπονούνται ότι οι πολλαπλές τους άτυχίες (1913 και 1941) δεν τους επέτρεψαν να αναδιώσουν την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878) άσχετα αν η ικανοποίηση του όνειρου τους εβλάπτε τα συμφέροντα γειτονικών ολαδικών χωρών και προκειμένου περι της χώρας μας προέβλεπε την προσάρτηση καθαρά ελληνικών εδαφών (ολόκληρη τη σημερινή Μακεδονία - Θράκη πλην της περιοχής Θεσ/νίκης και της Χαλκιδικής). Εάν συνέβαινε αυτό -γράφουν- η Βουλγαρία θα είχε ανώτερο status στη Βαλκανική, με όλες τις υπάρχουσες προϋποθέσεις για πλήρη ευημερία. Αντίθετα αποσιωπούν την πραξικοπηματική και κατά περιφρόνηση κάθε έννοιας διεθνούς δικαίου ενσωμάτωση της Βορ. Θράκης (Ανατολ. Ρωμυλία) που κατ' άνοχήν της Άγγλίας έγινε το 1885.

Στους Άλβανόπαιδες διδάσκειται ότι παράνομως κατέχονται από τη Σερβία άλβανικά εδάφη ενώ τα προς νότον σύνορά τους θα πρέπει να φθάνουν μέχρι την Πρέβεζα!

Στην Τουρκία που χαρακτηρίζεται διεθνώς ως «Στρατός που έχει ένα Κράτος!» και όχι το αντίθετο, οι Κανονισμοί Διδασκαλείας Γνώσεων Έθνικης Άσφαλείας διδάσκονται από προγράμματα που καταρτίζει το Υπουργείο Άμυνας. Έτσι οι Τούρκοι μαθητές διδάσκονται π.χ. πως κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκ. Πολέμου οι Μ. Δ. συνεργάστηκαν σε βάρος της Τουρκίας παρα-

σιωπώντας το γεγονός ότι η Τουρκία ήταν η ήττημένη του πολέμου, άφου επέλεξε να βγει στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων και όχι της Έγκάρδιας Συμμαχίας (Αντάντ). Τα νησιά του Αιγαίου -κατά τα τουρκικά σχολικά βιβλία- αποτελούν προέκταση της Άνατολίας και κακώς κατέχονται από την Ελλάδα. Όσον άφορᾶ τα Δωδεκάνησα -άγνωώντας θεληματικά την εθνολογική τους σύσταση- αναγράφουν ότι δόθηκαν στην Ελλάδα γιατί νικήθηκε από τους Γερμανούς κατά το Β΄ Π.Π.(!)

Στη γειτονική πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYROM) διεξάγεται σκληρός άγώνας μέσω της εκπαίδευσης για την έδραίωση «Μακεδονικής» συνείδησης και εθνότητας. Γνωστές προσπάθειες, που έγιναν και άλλου αλλά άπλητησαν και άπαιτούν άκόμη μακροχρόνιες διαδικασίες άμφιβόλου άποτελέσματος, ενώ στην περίπτωση των Σκοπίων γίνεται ταχύτατη προσπάθεια με οικειοποίηση ξένης ιστορίας, σφετερισμό ονόματος παραποίηση γεγονότων... Διάχυτη ή εικόνα στα βιβλία τους ότι «μακεδονικές» μειονότητες διαβιούν σε γειτονικές χώρες ήτοι δημιουργούν συναισθηματικές φορτίσεις, που οδηγούν σ' ένα άνιστόρητο και άθεμελίωτο άλτρωτισμό.

Άκόμα παρατηρεί κανείς στα σχολικά βιβλία την προσπάθεια μείωσης του όμορου κράτους. Αυτό π.χ. συμβαίνει όταν, έπειδή δεν έχουν να έπιδειξουν δείγματα προσφοράς στον πολιτισμό, άποφεύγουν, γράφοντας για την Ελλάδα, να αναφέρουν την άνυπολόγιστη προσφορά της στον ευρωπαϊκό και τον παγκόσμιο πολιτισμό.

Σε έπίρρωση των προαναφερθέντων αναφέρονται παραδείγματα άντιμετώπισης του ξεσηκωμού του 1821. Οι Βούλγαροι νέοι διδάσκονται στα βιβλία τους ότι στη Φιλική Έταιρεία μετείχαν και διαπρεπείς Βούλγαροι όπως ο Άπρίλοφ, ο Πίκολο κι ο Μπερδόν ενώ τους λίγους μισθοφόρους που χρησιμοποιήθηκαν στον Άγώνα τους μετονομάζουν ως έθελοντες που πολέμησαν στο πλευρό των Έλλήνων. Στα βιβλία της

FYROM προσπαθοῦν νὰ τονίσουν τὴ συμβολὴ τῶν Μακεδόνων (τῆς ἐπιχειρούμενης νὰ συσταθεῖ ἐθνότητος) στὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821, βαπτίζοντας σημαίνοντες Ἕλληνες ἀγωνιστὲς τοῦ ἀναστήματος τοῦ Τσάμη Καρατάσου ὡς Σλαβομακεδόνες. Ἄλλωστε στὰ διβλία τους ἀναφέρεται ὅτι τὴν... πρώτη νίκη κατὰ τοῦ Ἀξονος τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1940 πέτυχαν οἱ Μακεδόνες, διότι οἱ μεθοριακὲς μεραρχίες τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ποὺ δέχθηκαν τὴν Ἰταλικὴ ἐπίθεση ἀποτελοῦνταν ἀπὸ «Μακεδόνες».

Οἱ Ἀλβανοὶ βλέπουν τὸ 1821 ὡς ἐξέγερση τῆς ἑλληνικῆς ἀγροτικῆς γιὰ τὴ γῆ καὶ τὴν Ἐλευθερία τῆς. Ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἀφοῦ ἀναφέρουν ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρεία (πρόκειται τὰ τὴ Φ.Ε.) εἶχε συγκροτηθεῖ ἀπὸ δύο Ἕλληνες κι ἓναν Βούλγαρο(!) -διότι ἀγνοοῦν ὅτι ὁ Γιαννιώτης Ἀθαν. Τσακάλογλου ἐγκαθιστάμενος στὴ Μόσχα γιὰ λόγους καλλίτερων δημοσίων σχέσεων τὸ μετέτρεψε σὲ Τσακάλωφ ἀναφέρονται στὴν ἀχαριστία τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἐξηγέρθησαν ἐνῶ εἶχαν τύχει ἐξαιρετικῶν προνομίων ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴ Πύλη.

Τέλος ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δύο Βαλκανικοὺς πολέμους 1912-1913 ἡ ἴδια γενικὴ στρατηγικὴ στρέβλωση τῆς Ἱστορίας παρατηρεῖται. Οἱ Βούλγαροι π.χ. ἀποφεύγουν νὰ ἀναφερθοῦν στὴ δολία εἰσὸδο τῶν στρατευμάτων τους στὴ Θεσσαλονίκη γιὰ «ξεκούραση», ἐνῶ ἤθελαν νὰ τὴν καταλάβουν, ἀλλὰ στὸν «ἀγῶνα δρόμου» νίκησαν καὶ τὴν κατέλαβαν οἱ Ἕλληνες στοὺς ὁποίους πατρογονικὰ καὶ ἱστορικὰ ἀνήκε. Χαρακτηριστικὴ ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ προσπάθεια τῶν Βουλγάρων νὰ ἐπιρρίψουν τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἦττα τους κατὰ τὸν Β' Π.Π. στὸν τότε βασιλέα τους ποὺ ἐπέδειξε μαξιμαλιστικὲς τάσεις. Ἀκόμα γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἐπίθεσή τους κατὰ τῶν τέως συμμάχων τους κατὰ τὸν Α' Βαλκανικὸ Πόλεμο Ἕλλήνων καὶ Σέρβων γράφουν ὅτι αὐτὸ κατέστη ἀναγκαῖο ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Σερβία κατέλαβαν βουλγαρικὰ ἐδάφη τοῦ μακεδονικοῦ χώρου καὶ δὲν τὰ ἐπέστρεφαν. Οἱ Ἀλβανοί, ποὺ γνώρισαν λιγότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς τὴν

τουρκικὴ καταπίεση, διότι τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τους προσῆλθε στὸ Ἰσλάμ, δὲν ἔλαβαν μέρος στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Μάλιστα τὸν Β' Βαλκανικὸ Πόλεμο τὸν περιγράφουν ὡς κατακτητικὸ ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων καὶ Σέρβων σὲ βάρος τῆς Βουλγαρίας, ἐνῶ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο συνέβη. Οἱ Ἀλβανοὶ ἱστοριογράφοι διδάσκουν τοὺς ἀλβανόπαιδες γιὰ τὸν δῆθεν σχεδιασμένο κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς Πολέμους καὶ μετέπειτα διαμελισμὸ τῆς χώρας τους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴ Σερβία, ἐνῶ αὐτὸ πράγματι εἶχαν σχεδιάσει γιὰ λογαριασμὸ τους ἡ Αὐστρουγγαρία καὶ ἡ Ἰταλία. Ἐνα ἀκόμη ἀλβανικὸ δείγμα τοῦ πῶς γραφόταν ἡ Ἱστορία ἀπὸ στρατευμένους καλὰ μισοὺς τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων περιέχεται σὲ διβλίο τοῦ 1975 ποὺ, ἀναφερόμενο στὴν Ἑλλάδα καὶ στοὺς Δρομπολίτες ποὺ κατὰ τὴν χάραξη τῆς Ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων βρέθηκαν στὴν ἀλβανικὴ πλευρὰ, γράφει: «...οἱ Δρομπολίτες δὲν ξεχνοῦν πῶς πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά μας (ἐννοεῖ τὴν Ἑλλάδα) ἀπλώνεται βαθειὰ νύχτα. Κι ἐκεῖνη ἡ νύχτα μοσεῖ τὸ φῶς, τὴ ζωὴ, τὴ Δρόμπολη, τὴν Ἀλβανία μας...» Τὸ πόσο φῶς καὶ ζωὴ ἐπικρατοῦσε στὰ χωριὰ τῆς Δρόμπολης καὶ τῆς Ἀλβανίας τὸ ζοῦμε ἐπὶ ἕξι χρόνια ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ἄν ἦταν δυνατὸ ὅλο τὸ ἀλβανικὸ φῶς θὰ μετανάστευε στὸ ἑλληνικὸ σκοτάδι...

Οἱ ἱστοριογράφοι τῆς FYROM ἀναζητώντας ἐθνικὴ ταυτότητα ἀνεδείχθησαν σὲ πρωταθλητὲς τῆς παραποίησης καὶ τῆς πλαστογράφησης τῆς ἱστορίας. Τὴν κοινὴ προσπάθεια τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου νὰ ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸ ζυγὸ κατὰ τὸ 1912 τὴν χαρακτηρίζουν ὡς κοινὴ προσπάθεια κατάληψης καὶ διαμοιρασμοῦ τῆς «Μακεδονίας» ποὺ τοὺς ἀνήκει. Δὲν ὀμιλοῦν γιὰ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ νὰ ἀπελευθερώσει τὸ ἑλληνικὸ τμῆμα τοῦ μακεδονικοῦ χώρου ἀλλὰ γιὰ κατάληψη τῆς «Μακεδονίας τοῦ Αἰγαίου» ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες.

Χαρακτηριστικὴ ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἀλβανικὴ

Ίστοριογραφία. Τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Βαλκανικῶν λαῶν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ χαρακτηρίζουν ὡς τὸ τέλος τῆς τουρκικῆς φεουδαρχίας καὶ μόνον.

Πάμπολλες εἶναι οἱ διαστρεβλώσεις καὶ ἀνακρίθειες ποὺ περιέχονται στὰ τουρκικὰ ἐγγειρίδια ποὺ διαπιστώνονται καὶ ἀπὸ ξένους ἐρευνητὲς τῆς τουρκικῆς ἱστορίας. Ἀναφέρουν π.χ. ὅτι τὰ καταληφθέντα ἀπὸ αὐτοὺς ἔθνη ζοῦσαν ἐλεύθερα στὶς χώρες τους καὶ διατήρησαν τὶς ἐθνικὲς τους περιουσίες. Εἶναι ὅμως ἱστορικὰ τεκμηριωμένο τὸ εἶδος τοῦ καθεστώτος ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς σκλαβωμένες περιοχές, ἐνῶ ὅλη ἡ γῆ ἀνῆκε στὸν ἐκάστοτε σουλτάνο ποὺ τὴν παραχωροῦσε ἢ ἀνακαλοῦσε τὴν παραχώρηση κατὰ τὸ δοκοῦν.

Ἡ συνέχιση τῆς ἐκτρεφόμενης ἔντασης στὸν βαλκανικὸ χῶρο εἶναι ὄρατὸ ποὺ θὰ ὀδηγήσει μακροπρόθεσμα. Ἡ ἀναπαραγωγή καὶ διατήρηση στρεβλῶν καταστάσεων δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσει ἀνασταλτικὸ παράγοντα στὴν ἐξέλιξη καὶ εὐημερία τῶν λαῶν. Ἐνῶ εἶναι παγκοίνως γνωστὸ καὶ εὐρύτερα ἀποδεκτὸ ὅτι ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτιστικὴ ταυτότητα τῶν βαλκανικῶν λαῶν εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὴν Ὁρθοδοξία, ἐν τούτοις φρονεῖται ὅτι στὴν προτεινόμενη «ὑφεση» δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀναμιχθεῖ ἡ Ἐκκλησία, διότι παντοῦ καταδοκοῦν οἱ σωβινιστικοὶ κύκλοι ἔτοιμοι νὰ τῆς προσάψουν κατηγορίες γιὰ ἐνδοτισμὸ καὶ ἀπεμπόληση τῶν ἐθνικῶν «δικαίων». Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἔργο τῆς πολιτείας καὶ τῶν ὀργάνων τῆς.

Ἐφ' ὅσον οἱ λαοὶ τῶν Βαλκανίων εἶναι ὑποχρεωμένοι ἀπὸ τὴ γεωγραφία νὰ ζήσουν ὡς γείτονες καὶ ἐφ' ὅσον οἱ διεθνεῖς συνθήκες ποὺ ἔχουν ὑπογράψει καὶ οἱ συμμαχίες στὶς ὁποῖες οἰκειοθελῶς ἔχουν ἐνταχθεῖ ἀπαγορεύουν τὴν διατάραξη τοῦ ὑφισταμένου status quo, θὰ πρέπει νὰ δημιουργήσουν τὶς προϋποθέσεις εἰρηνικῆς διαβίωσης ἢ ὁποῖα συνεπάγεται μεσοπροθέσμως τὴν εὐημερία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τῆς ὁποίας ἔχουν ἀπόλυτο ἀνάγκη οἱ μετακομμουνιστικὲς κοι-

ωνίες. Θὰ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ ἀποβληθεῖ τὸ καλλιεργούμενο βίωμα τοῦ «ἀδικημένου» ποὺ ὀδηγεῖ κατ' εὐθείαν στὸν ἄκρατο ἀλυτρωτισμὸ.

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ μία ἐκτόνωση ποὺ ἀποτελεῖ πλέον ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα, σημαντικὸ ρόλο μπορεῖ νὰ παίξει τὸ σχολικὸ βιβλίο ἀπαλλασσόμενο ἀπὸ ἱστορικὲς ἀνακρίθειες ποὺ ὀδηγοῦν σ' ἓνα πατριωτισμὸ ποὺ ὑπεριοχεῖ τῆς ἱστορικῆς ἀντικειμενικότητας καὶ καλλιεργεῖ καχυποψία, ἀντιπάθεια, μίσος ἀλλὰ καὶ σαθρὰ θεμελιωμένη ὑπεροψία ἐναντι τῶν γειτονικῶν λαῶν. Τὰ βιβλία σταδιακὰ θὰ πρέπει νὰ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὶς συναισθηματικὰ φορτισμένες ἐκφράσεις π.χ. ἔχουμε δικαιολογημένες διεκδικήσεις - ἐδάφη μας θρῖσκονται ὑπὸ κατοχὴ - οἱ γείτονες διέπραξαν ὠμότητες εἰς βάρος μας - διεκδικοῦν τὰ ἐδάφη μας κ.λ.π. Ἐκφράσεις ποὺ ἐμβολιάζουν νωρὶς τὴν παιδικὴ ψυχὴ μὲ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται μελλοντικά. Ἐνδεχομένως οἱ εἰδικοὶ ἱστοριογράφοι -χωρὶς νὰ στρεβλώνεται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια- θὰ μπορούσαν νὰ ἀναζητήσουν ἠπιότερες ἐκφράσεις.

Τὸ θέμα τῆς συγγραφῆς τῶν βιβλίων ἱστορίας δὲν εἶναι μόνο βαλκανικὸ ἀλλὰ ἀπασχολεῖ καὶ ἄλλες περιοχὲς τῆς Εὐρώπης π.χ. Γαλλία - Γερμανία, Αὐστρία - Ἰταλία, ὅπου μακροχρόνιες διεκδικήσεις καὶ πόλεμοι ὀδήγησαν σὲ ἀδιέξοδα. Κοινὴ εἶναι ἡ διαπίστωση ὅτι τὰ βιβλία τῆς ἱστορίας ἀποτέλεσαν συγχρόνως, ἄμεσους δέκτες καὶ πομπὸς τῆς ἐπίσημης πολιτικῆς καὶ ἰδεολογικῆς κατεύθυνσης μιᾶς χώρας μὲ ὅ,τι μακροχρόνιες συνέπειες μπορεῖ αὐτὸ νὰ δημιουργεῖ. Γι' αὐτὸ ἡ ΟΥΝΕΣΚΟ ἔχει ἐκδώσει κατευθυντήριες ὁδηγίες γιὰ τὴν συγγραφὴ τῶν μαθητικῶν ἱστορικῶν βιβλίων. Σὲ ἀνάλογο κλίμα ἐργάζεται καὶ τὸ Διεθνὲς Ἰνστιτοῦτο Σχολικῶν Βιβλίων. Τὸ κατὰ πόσον θὰ εὐοδωθοῦν οἱ προσπάθειες αὐτὲς θὰ τὸ ἀντιληφθοῦν οἱ γενεὲς ποὺ ἔρχονται.

ΓΕΩΡΓ. ΑΧ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Η ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΡΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΩΝ

Πρὸ δύο ἐτῶν ἀκριβῶς τὰ φιλελεύθερα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν λοιπῶν Ἠπειρῶν ἐπανηγύρισαν τὰ 50 χρόνια ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ἐνὸς ἐκ τῶν φονικωτέρων παγκοσμίων συρράξεων ποὺ μνημονεῦει ἡ Ἱστορία. Παρόμοιος ἦτο καὶ ὁ Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ πόλεμοι ἀνεξιτήλως ἐχάραξαν τὴν παρουσίαν των εἰς τὸν πολυπαθῆ πλανήτην μας μέσα εἰς τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα, τοῦ ὁποῦ τὸν ἐπίλογον καὶ πάλιν μὲ δραματικὸν τρόπον διανύει ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας. Διὰ τοῦ παρόντος συνοπτικοῦ μελετήματος ἐπιχειρεῖται ὁ προσδιορισμὸς τῆς παθολογίας καὶ τῶν ἐπακολούθων τῶν δύο αὐτῶν μεγάλων διεθνῶν συρράξεων καὶ κατὰ συνέχειαν μὲ ἓνα ἄλλα ἱστορικῆς μνημοσύνης θὰ διαμνημονευθῆ ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ «Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων καὶ τῶν ἐκατέρως ξυμμάχων...», ὁ λεγόμενος Πελοποννησιακὸς πόλεμος κατὰ τὴν παθολογίαν καὶ τὰ ἐπακόλουθά του.

Ὁ Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ἐξεκίνησεν ὡς τυπικὴ ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν γνωστὴν δολοφονίαν τοῦ διαδόχου τῆς Αὐстроουγγαρίας ἀρχιδουκὸς - Φραγκίσκου Φερδινάνδου καὶ τῆς συζύγου του (Ἰούνιος 1914) εἰς τὸ Σαράγεβον τῆς Βοσνίας ἀπὸ δύο Βοσνίους. Τὰ οὐσιαστικὰ αἰτία του μὲ τὸ ὅλον πλέγμα τῶν εὐθυνῶν του ἀνάγονται εἰς τὴν διαμάχην τῶν μεγάλων ἐκβιομηχανισμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ζωνῶν οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιρροῆς εἰς τοὺς

ὑποαναπτύκτους λαοὺς τοῦ τρίτου κόσμου (Ἀσία - Ἀφρική). Βεβαίως δὲν ἤμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ θύελλα ἐκεῖνη ἐνέσκυψεν αἰφνιδίως, ἀλλὰ τὰ σημεῖα καὶ τὰ νέφη, ποὺ τὴν ἐπροκάλεσαν, εἶχον συμπυκνωθῆ εἰς τὸν διεθνῆ ὀρίζοντα. Ὑπῆρχον ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν κυρίως, ποὺ ὠφείλοντο εἰς τὴν τάσιν των καὶ τὴν ροπὴν νὰ ἀποκτήσουν ἐδαφικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐπάρκειαν καὶ ἀκόμη εἰς τὴν ἄλλην τάσιν τὸ ἓνα κράτος νὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ πόλεμος ἐκεῖνος δίδει τέλος εἰς τὸν κόσμον τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ προσφέρει τὸ προανάκρουσμα σημαντικῶν ἀλλαγῶν καὶ κοσμογονικῶν μεταβολῶν τοῦ 20ου αἰῶνος.

Ὁ πόλεμος ἀθροιστικῶς ἀριθμεῖ 60 κηρύξεις πολεμικῶν ἀναμετρήσεων εἰς διάστημα τεσσάρων χρόνων (1914-1918). Διακλαδίζεται εἰς τέσσερα μέτωπα κυρίως. Τὸ δυτικόν, τὸ ἀνατολικόν, τὸ βαλκανικόν καὶ τὸ ἰταλοαυστριακόν. Συγκρούσεις ἐπραγματοποιήθησαν, ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, εἰς Ἀφρικήν, Ἀσίαν καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς. Δὲν πρόκειται νὰ ὑπαισέληθῃ κανεὶς εἰς τὰ ἐπὶ μέρους τῆς συρράξεως. Σημειωτέον εἶναι ὅτι ὁ Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ἐδημοῦργησε σειρὰν μεταβολῶν καὶ καιρίων μετασηματισμῶν καὶ μεταμορφώσεων εἰς ἐκεῖνα τὰ κράτη τὰ ὁποῖα ἔλαβον μέρος εἰς αὐτόν. Ἐσημειώθη ἡ περιφανὴς νίκη τῶν συμμάχων τῶν δυτικῶν, ἀλλὰ μετεβλήθη ἡ φυσιογνωμία τοῦ πλανήτου, τοῦ κόσμου. Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ πολέμου ἦταν φοβερός. Ἡ ἀνακωχὴ μὲ τὴν ἠττημένην Γερμανίαν ὑπεγράφη τὴν 11ην Νοεμβρίου 1918, ἀλλὰ τὸ τίμημα τῆς νίκης τῶν

συμμάχων τῆς Δύσεως ἦτο βαρύτατον. «Ἐκατομμύρια νεκροί, ἑκατομμύρια τραυματίες καὶ ἀκρωτηριασμένοι, ἀνεξακρίδωτος ἀριθμὸς θυμάτων ἀνάμεσα στὸν ἀμαχο πληθυσμὸ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὶς ἀδέσποτες ὀπίδες, τὶς ἐπιδημίες καὶ τὴν πείνα. Στὸν οἰκονομικὸ τομέα ἡ Εὐρώπη ἐξέρχεται κατεστραμμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο» (Β. Σκουλάτου - Ν. Δημακοπούλου - Σ. Κόνδη «Ἱστορία Νεώτερη καὶ σύγχρονη» τεύχ. Γ'. Γ' Λυκείου ΟΕΔΒ, Ἀθήνα, 1992 σελ. 66).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τεράστιον μέγεθος τῶν ὑλικῶν καταστροφῶν (γαϊῶν, ἐργοστασίων, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ὀλοκλήρων πόλεων καὶ οἰκισμῶν) ὑπῆρξαν ἠθικὴ φθορὰ καὶ ἀποσύνθεσις, καταστροφή συνειδήσεων, ἄρνησις παραδοσιακῶν ἀξιών. Ἡ ὄλη ἀτμόσφαιρα ὕστερα ἀπὸ τὴν διεθνή σύρραξιν εἶναι συγκεχυμένη, θολή, τραχεῖα καὶ ἀπογοητευτικὴ. Ἀναζητεῖται ἡ διέξοδος μὲ κατεύθυνσιν πρὸς γενικὴν ἀνατροπὴν θεσμῶν καὶ τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς καθεστηκυίας κοινωνικῆς τάξεως: «Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, ὅπως ἄρχισε σὰν ἕνας ἀναχρονισμὸς μεγάλος, εἶται καὶ στὴ συμβατικὴ του ἐκβάση παρουσίασε πολλὰ ἀναχρονιστικὰ στοιχεῖα. Ὁ συγχρονισμὸς του πρὸς τὸν αἰῶνα ἐκδηλώθηκε στὰ μέσα καταστροφῆς ποὺ ἔθεσε σ' ἐνέργεια, στὸ καταπληκτικὸ μέγεθος τῶν ἀπωλειῶν, στὸν παγκόσμιον χαρακτήρα τοῦ κλονισμοῦ ποὺ προκάλεσε, τὸ ξεσήκωμα τοῦ πνεύματος τῶν μαζῶν καὶ τὴν ὑποτίμησιν τῆς προσωπικῆς ὄντοτητος τοῦ ἀνθρώπου» παρατηροῦσε πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν ὁ Π. Κανελλόπουλος («Ὁ εἰκοστὸς αἰῶνας», Ἀθήνα 1951, σελ. 54).

«Περίεργον! Ὁ εἰκοστὸς αἰὼν ἦλθε, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ εὐτυχία. Πρὸς μεγάλην ἐκπληξιν τῆς ἀποστασίας, ἀντὶ τῆς εὐτυχίας ἦλθεν ἡ δυστυχία. Μόλις ὁ εἰκοστὸς αἰὼν ἀνέτειλεν ἐφάνη μᾶλλον σιδηροῦς καὶ ὄχι χρυσοῦς. Σίδηρον πυρακτωμένον προσέφερεν εἰς τῆς ἀποστασίας τὰ τέκνα. Πόλεμον φρικτὸν ποὺ πρῶτην φορὰν ὠνομάσθη παγκόσμιος. Πόλεμον ποὺ ἐξήτησε δέκα ἑκατομμύρια ἀν-

θρώπων τὸ αἷμα ἐπάνω εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας των. Καὶ ἐπιδημίαν πρωτοφανῆ καὶ πανευρωπαϊκὴν, τὴν γρίππην, ποὺ ἐρριψεν εἰς τὸν τάφον ἄλλα εἴκοσιν ἑκατομμύρια. Ἐπειτα τόσην ἄλλην φθορὰν καὶ ἀπώλειαν καὶ δυστυχίαν!» ἐσημείωνεν ὁ ἀείμνητος π. Σεραφεῖμ Παπακώστας: («Μεταξὺ τῶν δύο πολέμων 1925-1940» ἐκδ. «ΖΩΗ», Ἀθήνα, 1945 σελ. Ε').

Συνεπῶς ὁ πόλεμος ἐκεῖνος λοιπὸν συνυφαίνεται μὲ δρᾶσιν ἀνατρεπτικῶν δυνάμεων, ἐκλόνισε τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τῶν ἀνθρώπων, ἠξήσθη τὴν κακοδαιμονίαν, τὴν οἰκονομικὴν ἀναρχίαν, ἐπύργωσε τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὴν ἠθικὴν ἀναρχίαν καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἀμφιβολίαν πρὸς τὴν αἴσθησιν τῆς εὐθύνης. Δυστυχῶς συνειδήσεις διανοουμένων, συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν ἐκινήθησαν πρὸς τὴν ἄρνησιν τῶν ἀξιών, ἐκαλλιέργησαν τὴν ροπήν πρὸς τὸ κενόν, ὑπεβάθμισαν τὴν σημαίαν τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης, διακύβευσαν τὸ κῦρος τῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀξίαν τῆς δημοκρατίας. Μέσα εἰς τὸν ὑλικὸν καὶ ἠθικὸν κατακλυσμὸν, ποὺ ἦτο ἐπακολούθημα τοῦ πρώτου τούτου πολέμου, ἀναζητεῖται, ἀνεξητήθη ἡ κιβωτὸς τῆς διεξόδου, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας.

Τριάντα δύο κράτη ἐκ τῶν νικητῶν τοῦ πολέμου καὶ κατόπιν πιέσεως τοῦ Προέδρου τῶν ΗΠΑ Οὐίλσον ἐδημιούργησαν τὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν μὲ στόχον τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συνεργασίας τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας μεταξὺ των. Ἡ ἰδέα τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν», ὡς θεσμοῦ ἀποσκοποῦντος εἰς «τὴν ἐξασφάλισιν τῆς γενικῆς εἰρήνης διὰ τῆς παροχῆς ἀμοιβαίων ἐγγυήσεων περὶ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῶν μικρῶν καὶ τῶν μεγάλων κρατῶν», εἶναι ἐπιγέννημα, γνήσιον τοῦ πολέμου τέκνον, τοῦ ὁποῦ ἀνάδοχος ὑπῆρξαν αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς διὰ τοῦ προέδρου αὐτῶν Οὐίλσον» (βλ. «Παγκόσμιος Ἱστορία» Ἐκδοτ. Οἶκος Ἐλευθερουδάκη τόμ. 2Β' 1965 σελ. 994).

Τοῦ πολέμου αὐτοῦ θετική ἀντίδρασις ἦτο ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Ἀτυχῶς ἡ διεθνὴς αὐτὴ διαιτησία δὲν ἐπέτυχεν εἰς τοὺς στόχους τῆς (ἐξεργάγη ὁ Κινεζοῖαπωνικὸς πόλεμος 1932). Σημειώνεται κατὰ ὠμὴν παραβίασιν τῶν ἀρχῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἡ θάνασος Ἰταλικῆ ἐπίθεσις εἰς Αἰθιοπίαν (1935) τὸ ἴδιον ἔτος ἡ Ἰαπωνία ἐγκαταλείπει τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν· τὸ αὐτὸ πράττει καὶ ἡ Γερμανία καὶ ἀργότερα ἀκολουθεῖ ἡ Ἰταλία.

Ἡ συγκρότησις ἐνὸς τοιούτου ὑπερεθνικοῦ Ὁργανισμοῦ, ὡς ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, κατέρρευσε καὶ ἔτσι ἡ ἀπόπειρα κατασκευῆς Κιβωτοῦ εἰρήνης κατέστη διάτρητος. Συγχυτική ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ παγκόσμιος κατάστασις τοῦ Μεσοπολέμου (1918-1939) καὶ τὰ πάντα προοιωνίζουσι νέαν παγκόσμιον σύρραξιν. Δὲν εἶναι δυνατὸν φυσικὰ νὰ παραβλεφθῇ τὸ ἰδεολογικὸν χάσμα τῶν ἀνθρώπων τῆς Γῆς μετὰ τὴν Ρωσικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1917 καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Κομμουνισμοῦ, ποὺ ἐτερματίσθη τὸ 1990 εἰς Ρωσίαν καὶ τὰ δορυφόρα κράτη.

Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1995 συνελλήρωθησαν τὰ πενήντα χρόνια ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Πολλὰ ἔχουν λεχθῆ καὶ μυριολότως ἔχουν ἐπαναληφθῆ στοιχεῖα καὶ πράγματα ἀναφερόμενα εἰς τὸν περίπτυστον αὐτὸν πόλεμον. Εἴκοσι πέντε χρόνια ἀργότερα ἤρχισε ὁ Β' Παγκόσμιος Πόλεμος μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ προηγηθέντος Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ἐκράτησε 6 χρόνια καὶ ἔλαβον μέρος εἰς αὐτὸν 57 κράτη. Εἰς αὐτὸν ἐπρωταγωνίστησαν ἡ ναζιστικὴ Γερμανία τοῦ Χίτλερ, ἡ φασιστικὴ Ἰταλία τοῦ Μουσολίνι καὶ ἡ Ἰαπωνία τοῦ Χιροχίτο, δυνάμεις μὲ ἀρτιωτάτην πολεμικὴν μηχανὴν καὶ ἐξάρτησιν. Τὰ κράτη αὐτὰ τὰ ἰσχυρὰ ἀπετέλεσαν τὸν γνωστὸν Ἄξονα. Οἱ κυριώτεροι ἀντίπαλοι τοῦ Ἄξονος ἦσαν ἡ Μεγάλῃ Βρετανία, ἡ Παλαιὰ Σοβιετικὴ Ἐνωσις καὶ αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς

Ἀμερικῆς. Βεβαίως ἡ λῆξις τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου δὲν συνετελέσθη τὸν Μάϊου τοῦ 1945· τοῦτο συνέβη μόνον εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἠπειρον. Εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Ὁκεανὸν συνεχίζετο πεισματωδῶς ἡ μάχη. Τὴν 8ην Αὐγούστου 1945 ἐρρίφθη ἡ πρώτη ἀτομικὴ βόμβα, ἀπίστευτον συμβάν, εἰς Χιροσίμα· ἐπακολουθεῖ ἡ ρίψις τῆς δευτέρας ἀτομικῆς βόμβας εἰς Ναγκασάκι τὴν 9ην Αὐγούστου τοῦ 1945. Πλέον τῶν 250.000 εἶναι οἱ νεκροὶ καὶ ἐν γένει τὰ θύματα τῶν δύο ἀτομικῶν βομβῶν.

Ὁ Β' Παγκόσμιος Πόλεμος ἐστοίχισε πλέον τῶν 60.000.000 νεκρῶν. Πλήθος ἄπειρον τὰ εἰρήπια, ποὺ ἀφῆκεν ὁ πόλεμος ἐκεῖνος, ὄντως μέγας κατὰ τὰ ἀρνητικά του στοιχεῖα καὶ τὴν θετικὴν ἀποτίμησιν. Ἐρείπια πόλεων, εἰρήπια μνημείων, ἐργοστασίων, ναῶν, περιουσιῶν ὀλοκλήρων ἐπεσωρεύθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, τὸ κατ' ἐξοχίην θέατρον τοῦ πολέμου, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν. Ἀσυνήθη δὲ ἦσαν καὶ τὰ τελεσθέντα ἐγγλήματα: φόνου, ἐκτοπίσεις, πειρατεῖαι εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν, κακομεταχειρίσεις αἰχμαλώτων, συλλήψεις καὶ ἐκτελέσεις ὁμήρων, λεηλασία ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων περιουσιῶν κυρίως ἐκ μέρους τοῦ Ἄξονος: *«Πέραν ὅμως αὐτῶν τῶν ὑλικῶν ζημιῶν καὶ τῶν δεκάδων ἀνθρωπίνων θυμάτων ὁ φοικτός αὐτὸς πόλεμος δὲν σκότωσε μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ σκότωσε καὶ συνειδήσεις, διαφθείροντας τὰ ἔθνη μὲ κάθε μηχανορραφία, ἔκανε τὰ παιδιὰ νὰ λιμοκτονοῦν καταστρέφοντας στὴν Εὐρώπην τὴς ζωτικῆς παρακαταθήκης τῶν μελλοντικῶν γενεῶν. Τὸ τέλος τῆς Ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας ὑπῆρξε ἓνα ἡσσοнос σημασίαις ἱστορικὸ γεγονός, μπροστὰ στὰ ὅσα συνέβησαν στὴν διάρκεια αὐτοῦ τοῦ πολέμου...»* σημειώνει εὐστόχως ὁ κ. Β. Σταθάκης (βλ. «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη...» (1939-1945) περιοδ. «Ἀκτίνες» Ὀκτώβρ. 1995 σελ. 239).

Ὀντως τὰ ψυχικὰ καὶ ἠθικὰ εἰρήπια τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦσαν φοβερότερα. Τὸ ἀδυνατίσμα τῶν χαρακτήρων καὶ ἡ ἠθικὴ διάβρωσις καὶ ἀδιταμίνωσις τῶν ἀνθρώπων

έπηρέασαν μεγάλως τὴν μεταπολεμικὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῶν λαῶν. Διανοοῦμενοι καὶ συγγραφεῖς ὑπέκλυαν εἰς τοὺς πειρασμοὺς αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιδράσουν καὶ νὰ ἠγηθοῦν κοινωνικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγῶνων· καὶ φυσικὰ αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ γενικώτερον κλίμα τῆς ἀποστασίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀποσυνθέσεως τῆς Εὐρώπης.

Πραγματοποιοῦντες νοητικὸν καὶ ἱστορικὸν μνημονικὸν ἄλμα ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἀποτίμησιν τοῦ ἐμφυλίου ἐκείνου πολέμου Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης (431-404 π.Χ.) κατὰ τὴν παθολογίαν του χωρὶς νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰ περιστατικὰ καὶ τὰς πολεμικὰς του φάσεις.

Ὁ Θουκυδίδης (454-397 π.Χ.), ὁ ὁποῖος ἐξιστορεῖ τὰ τοῦ μεγάλου πολέμου μέχρι τοῦ 411 π.Χ. -κατόπιν συνεχίζει τὴν ἐξιστόρησιν ὁ Ξενοφῶν- διαγράφει τὸν χαρακτήρα καὶ ἀνάγλυφον παρουσιάζει τὸ ἦθος τοῦ ὀλεθρίου ἐκείνου πολέμου. «*Τούτου δὲ τοῦ πολέμου μῆκός τε μέγα προὔθη παθήματα τε ξυνηνέχθη γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῇ Ἑλλάδι οἷα οὐχ ἕτερα ἐν ἰσῶ χρόνῳ· οὔτε γὰρ πόλεις τοσαῖδε ληφθεῖσαι ἠρημώθησαν, αἱ μὲν ὑπὸ βαρβάρων, αἱ δ' ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀντιπολεμουμένων... οὔτε φυγαὶ τοσαῖδε ἀνθρώπων καὶ φόνος, ὁ μὲν κατ' αὐτὸν τὸν πόλεμον, ὁ δὲ διὰ τὸ στασιάζειν*» (Μετάφρασις: *Ὁ σημερινὸς πόλεμος εἶχε πολὺ μῆκος καὶ ἐπέφερε συμφορὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν διάρκειάν του εἰς τόσην ἑκτασιν, εἰς ὅσην δὲν εἶχε λάβει πείραν εἰς ἴσον χρονικὸν διάστημα. Ποτέ ἄλλοτε δὲν ἐκυριεύθησαν πόλεις, καὶ δὲν ὑπέστησαν ἐρήμωσιν, ἀλλὰ ἀπὸ βαρβάρους καὶ ἀλλὰ ἀπὸ Ἑλλήνας, πού ἐμάχοντα ἐξοντωτικά, μεταξύ των. Ποτέ ἄλλοτε δὲν ἔγιναν τόσο ἐκτοπισμοὶ καὶ τόσο φόνοι, πού ἦσαν ἄλλοι μὲν ἄμεσον ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου καὶ ἄλλοι προήρχοντο ὡς ἄμεσον αἴτιον τῶν ἐμφυλίων συγκρούσεων*) (Θουκυδ. Α' 23).

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ τότε τὴν προχρι-

στιανικὴν ἐκείνην περίοδον, προεκύψαν ἐρείπια ὑλικά, ἀλλὰ καὶ ἠθικά. Καταστροφαὶ πόλεων, ἐξαφανίσεις πληθυσμῶν, θανατικοὶ λιμοὶ καὶ λοιμοί, ἀπώλεια ἐξαιρέτων ἔργων τέχνης, ἀπώλεια ἔργων εἰρήνης καὶ τρομερὰ μείωσις τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων. Τὰ συμπτώματα τῆς ἐξαλλαγῆς τῶν ἠθῶν καὶ τῆς φθορᾶς χαρακτήρων εἶναι ἐμφανῆ εἰς τοὺς Ἑλλήνας τῆς περιόδου ἐκείνης. Χαρακτηριστικὴ ἐξ ἄλλου καὶ ἐκδηλῆ εἶναι καὶ ἡ παρουσία φωτεινῶν ἐξαίρέσεων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν φονικῶν καὶ ἐξοντωτικῶν συγκρούσεων.

Μετὰ τὴν ἦταν τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων εἰς «Αἰγὸς ποταμούς» ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου (4ος αἰ. π.Χ.) συνεκλήθη συνέδριον τῶν νικητῶν εἰς Σπάρτην, ἡ ὁποία ἦταν ἡ πρωταγωνιστικὴ νικήτρια δύναμις. Ἐκεῖ οἱ Κορίνθιοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἀτυχῶς ἐπρότειναν νὰ καταστραφοῦν ἔργα, μνημεῖα, καλλιτεχνήματα καὶ λοιπὰ περίλαμπρα κτίσματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπολύτως καμμίαν συνθηκολόγησιν νὰ μὴ συνάψουν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ Σπαρτιάται διεφώνησαν ριζικῶς καὶ ἐπέδειξαν ἄλλην συμπεριφορὰν: «*Οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔφασαν πόλιν Ἑλληνίδα ἀνδραποδεῖν μέγα ἀγαθὸν εἰργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις γενομένης*» (Οἱ Λακεδαιμόνιοι δὲν ἐδέχοντο νὰ ὑποδουλώσουν πόλιν ἑλληνικὴν, ἡ ὁποία προσέφερε πολλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σοβαρῶν κινδύνων (φυσικὰ κατὰ τὴν περίοδον τῶν Μηδικῶν πολέμων) (Ξενοφ. Ἑλλην. βιβλ. Β' 2 καὶ 20).

Υπέροχον ἱστορικὸν παράδειγμα ἀνωτερότητος, συνδιαλλαγῆς καὶ ὁμοψυχίας εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν Ἀρχαίων εἶναι τὸ ἐξῆς κατὰ τὸ 403 π.Χ. Ὅταν κατελύθη ἡ ἐξουσία τῶν 30 τυράννων εἰς Ἀθήνας οἱ ἐπανελθόντες δημοκρατικοὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Θρασύβουλον καὶ ἀφοῦ ἀποκατέστησαν πλήρως τὴν δημοκρατίαν, τὴν τάξιν, τὴν ὁμαλότητα καὶ τὴν ἡσυχίαν μέσα εἰς τὴν

πόλιν, ἔδειξαν ἐπιείκειαν, συγχωρητικότη-
τα, μετριοπάθειαν καὶ κατανόησιν πρὸς
τοὺς πολιτικούς των ἀντιπάλους. Ἡ ἀρχαία
παράδοσις ἐπιδοκιμάζει καὶ ἐπαινεῖ τὴν
πρωτοβουλίαν αὐτήν, ποὺ διήνθισε τὴν συγ-
κεκριμένην ἐνέργειαν. Δηλ. ὁ Ξενοφῶν, ὁ
Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Παν-
σανίας, ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Δημοσθέ-
νης καὶ ἄλλοι.

Ἐπεκράτησεν ὁ ὅρος καὶ ὁ ὅρκος: «τὸ
μὴ μνησικακεῖν». «Τὴν ἐπιείκειαν τῶν κα-
τελθόντων δημοκρατικῶν μνημονεῖ καὶ ὁ
Πλάτων εἰς τὴν Ζ' ἐπιστολήν του (325β).
Μὲ λύπην λέγει ὁ Πλάτων, καὶ παρ' ἐλπίδα
οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, καὶ ἰδίως οἱ ἐπιχαίρον-
τες διὰ τὸν ἐν Ἀθήναις ἐμφύλιον πόλεμον
ἐχθροὶ τῶν Ἀθηναίων, εἶδον τὴν λῆξιν τῆς
ἐμφυλίου στάσεως καὶ τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ
ὁμόνοιαν τῶν πολιτῶν. Καὶ ὁμως ἡ ὁμόνοια,
συνεχίζει, ἐπετεύχθη καὶ ἐξησφαλίσθη, διό-
τι ὑπηγορεύθη ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῆς πα-
ναθηναϊκῆς συγγενείας καὶ κοινότητος
«φιλίαν δέβαιον καὶ ὁμόφυλον οὐ λόγῳ ἀλλ'
ἔργῳ παρεχομένης» (Κ. Βουρβέρη: «Τὸ
ἀγωνιστικὸν πνεῦμα τῶν Ἀρχαίων» ἔκδο-
σις Ἑλληνικῆ Ἀνθρωπιστικῆ Ἐταιρεία,
Ἀθήναι 1967, σελ. 16).

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ Πλάτων
εἰς διάφορα ἔργα του καὶ εἰς τὸν Μενέξε-
νον εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ συστήσῃ νὰ
ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ἐπιείκειαν ἀκόμη καὶ οἱ
τριάκοντα τύραννοι, ὡς νεκροὶ πλέον καὶ
μὲ ἐπέκτοισιν τῆς συγγνώμης καὶ πρὸς αὐ-
τοὺς διότι, ὡς ἀτυχή θύματα τῆς ἀλληλο-

κτονίας τῶν ὁμοφύλων: «Οὐ γὰρ κακία ἀλ-
λήλων ἤψαντο οὐδ' ἐχθρα, ἀλλὰ δυστυχία»
(δηλαδή καὶ αὐτοὶ (οἱ τύραννοι) δὲν συνε-
πλάκησαν ὀρμώμενοι ἀπὸ κακότητα καὶ
μοχθηρὰ ἐλατήρια ἀλλὰ λόγω δυστυχίας).

Ἰσηγορία καὶ ἰσονομία καὶ πλήρες ἀν-
θρωπιστικὸν πνεῦμα ἐπεκράτησαν εἰς τὴν
συγκεκριμένην ἐκείνην μεταπολιτευτικὴν
περίοδο τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ πλευρὰ ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἔξοχα
παραδείγματα ἀρχαίων Ἑλλήνων φωτίζουν
διὰ τὴν ὀρθὴν ἀξιολόγησιν συμβάντων καὶ
γεγονότων τοῦ σήμερον.

Φαίνεται σαφῶς ὅτι κατὰ τοὺς Α' καὶ
Β' Παγκοσμίους πολέμους, ποὺ ἐχαράκω-
σαν τὸ πρόσωπον τοῦ Εἰκοστοῦ αἰῶνος, καί,
κατὰ τὸν παλαιὸν ἐκείνον τοῦ 5ου αἰῶνος
Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἔλαμψαν μέσα
εἰς τὸ κλίμα τῆς ἠθικῆς φθορᾶς καὶ παρα-
κμῆς πολλὰ ἠθικὰ προτερήματα τῶν Ἑλλή-
νων. Μέσα εἰς τὸν κατακλυσμὸν τῆς κακίας
καὶ τῆς πτώσεως ἀναδύεται καὶ ἀναφαίνε-
ται καὶ ἡ κιβωτὸς τῆς Ἀρετῆς καὶ τοῦ
ἠθικοῦ πρέποντος. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων
καὶ αὐτὰ φανερώνει καὶ ἀπεικονίζει ἡ πα-
θολογία τῶν τριῶν αὐτῶν πολέμων εἶναι
τὰ διδακτικὰ φανερώματα, ποὺ φωτίζουν
τὸν δρόμον τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τοῦ
ὁποίου οἱ χρόνοι καὶ οἱ καιροὶ εἶναι δίσεκ-
τοι.

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Τὸ πείραμα ἐπέτυχε. Καὶ μὲ τὴ συμβολὴ τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας, πού στίς ἡμέρες μας ἔχουν ἀναπτυχθῆ σὲ ἀφάνταστο βαθμὸ, ἔγινε ἀμέσως γνωστὸ στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Πρόκειται γιὰ τὴν Ντόλυ, τὸ πρόβατο πού γεννήθηκε μὲ τὴν μέθοδο τῆς κλωνοποίησης.

Τὸ θέμα στὴν οὐσία του ὑπάγεται στίς ἐπιστῆμες τῆς βιολογίας καὶ τῆς γενετικῆς, καὶ τίς ἄλλες συναφεῖς ἐπιστῆμες πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰ κύτταρα τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν καὶ τὴ σύστασή τους, μὲ τὸ πασίγνωστο DNA (καὶ ποιὸς δὲν τὸ ξέρει ἢ ἀκόμα κι ἂν δὲν τὸ ξέρει ποιὸς τολμᾷ νὰ τὸ ὁμολογήσῃ) καὶ τίς ἐπεμβάσεις σ' αὐτό.

Οἱ εἰδικοί λοιπὸν ἐπιστήμονες μελετοῦν τὸ θέμα στὰ ἐργαστήριά τους. Μὲ σοβαρότητα. Μὲ συναίσθηση τῆς βαρύτητος πού ἔχει. Μὲ γνώση ὅλων τῶν προεκτάσεων, τῶν ἐφαρμογῶν καὶ τῶν συνεπειῶν τους στὴ ζωὴ μας καὶ στὸ μέλλον μας. Βελτίωσις εἰδῶν στὸ φυτικὸ καὶ ζωικὸ βασίλειο. Ἀντιμετώπισις νόσων πού ταλαιπωροῦν τὴν ἀνθρωπότητα. Τελειοποίησις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἄλλὰ ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἀρχίζουν καὶ τὰ προβλήματα. Οἱ ἐπιπτώσεις πού μπορεῖ νὰ υπάρξουν. Ἡ κακὴ χρῆσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ ἐπιτεύγματος.

Ἦδη, τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα ἐπιστημονικῆς φαντασίας εἶχαν προηγηθῆ. Ἡ Τέχνη, ὡς γνωστόν, προηγεῖται τῆς Ἐπιστήμης. Καὶ μιλοῦσαν γιὰ πανομοιότυπα δικτατόρων πού ἀναστάτωσαν κάποτε τὸν πλανήτη μας. Πού αἱματοκύλισαν τὴν ἀνθρωπότητα. Πού ἔγιναν μικροὶ θεοὶ καὶ ὤριζαν ποιοὶ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ζήσουν καὶ ποιοὶ νὰ πεθάνουν. Ποιοὶ νὰ δώσουν ἀπογόνους

καὶ ποιοὶ ὄχι. Πού ἐδημιούργησαν φανατικούς ἐχθροὺς (τοὺς πολλοὺς) ἀλλὰ καὶ φανατικούς ὀπαδοὺς πού τοὺς ἐλάτρευαν ὡς ἀληθινούς θεοὺς. Καὶ ἔρχεται τώρα ἡ ἐπιστήμη νὰ τοὺς δώσῃ νέες ἐλπίδες. Καὶ διατυπώνονται ἀπόψεις καὶ φόβοι γιὰ ἐφαρμογὰς πού ξεπεροῦν, ἴσως, τὰ πραγματικὰ ὄρια τῶν δυνατοτήτων τῆς.

Τὸ θέμα τῆς κλωνοποίησης ἐδίχασε τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλοι τάσσονται ὑπὲρ καὶ ἄλλοι κατά. Ἄλλοι θεωροῦν θεμιτὴ καὶ ἀπολύτως φυσικὴ τὴν παρέμβαση αὐτὴ στὴ φύση (δὲν εἶναι ἄλλωστε ἡ πρώτη φορὰ πού ὁ ἄνθρωπος παρεμβαίνει) καὶ ἄλλοι ἀθέμιτη. Κάποιοι τὴν χαρακτηρίζουν ὕβριν, μὲ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου. Καὶ ὠρισμένοι ἀρχηγοὶ μεγάλων κρατῶν ἀποφασίζουν νὰ ἀπαγορεύσουν τὴν χρηματοδότηση ἐρευνῶν γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς στὸν ἄνθρωπο.

Καὶ λοιπόν; Λοιπόν, ἡ πείρα λέει ὅτι ὁ πάντοτε ἀνήσυχος ἄνθρωπος δὲν θὰ σταματήσει. Ἡ πείρα λέει ὅτι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ χρησιμοποιῆ τὸ λογικὸ του. Νὰ προβληματίζεται. Νὰ ἐρευνᾷ. Ἡ πείρα λέει ὅτι θὰ φθάσῃ κάποτε καὶ σ' αὐτὴ τὴ διαδρομὴ του σὲ ἓνα σημεῖο πού ἢ θὰ πανηγυρίσῃ μὴ μὲγάλῃ νίκη τῆς ἐπιστήμης ἢ θὰ σταματήσει μπροστὰ σὲ κάποιους ἀνυπέρβλητους φραγμοὺς ἢ θὰ δημιουργήσῃ ἓνα πλῆθος προβλημάτων καὶ θὰ εὔχεται νὰ μὴν εἶχε ποτὲ ξεκινήσει αὐτὴ τὴν πορεία. Πάντως τώρα, ὅσα ἐμπόδια καὶ ἂν τοῦ βάλουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν κρατῶν καὶ οἱ νομοθέτες, πού εὐλόγως ἀνησχοῦν γιὰ τὸ

μέλλον, ὅσες ἀντιρρήσεις καὶ ἂν διατυπώσουν οἱ «λογικοὶ» καὶ οἱ «συντηρητικοὶ» ποὺ τρέμουν γιὰ τὶς τυχόν ἐπιπτώσεις, ὁ ἄνθρωπος δὲν θὰ σταματήσει. Αὐτὸ εἶναι βέβαιον.

Ἄλλωστε, γιὰ τὴν θὰ σταματήσει τώρα; Μήπως ἐσταμάτησε ποτὲ ἕως σήμερα; Μήπως δὲν ἐπέρασε ἄνετα ἀπὸ τὴ λίθινη ἐποχὴ στὴν ἐποχὴ τοῦ αἰδήρου καὶ τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ ἀτμοῦ; Μήπως δὲν υἰοθέτησε, χωρὶς δισταγμὸ, τὴν ἐφεύρεση τῆς πυρίτιδας; Μήπως δὲν ἐπροχώρησε στὴ διάσπαση τοῦ ἀτόμου; Μήπως διέκοψε τὴν χρησιμοποίησή της στὴν πολεμικὴ βιομηχανία, μετὰ τὴ φρίκη τῆς Χιροσίμα καὶ τοῦ Ναγκασάκι; Πάντοτε ἐπροχώρησε. Καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προχωρῇ. Γιατί;

Διότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἔτσι τὸν ἔπλασε ὁ Δημιουργὸς του. Καὶ εἶναι δικό του θέμα νὰ ἀποφασίσῃ τί θὰ κάνῃ καὶ τί δὲν θὰ κάνῃ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν πρωτοπλάστων ἕως σήμερα. Εἶναι δική του ἡ ἐπιλογή. Δικὴ του συνεπῶς καὶ ἡ εὐθύνη. Καὶ ὅταν ἐξοῦσε στὰ σπήλαια καὶ ὅταν κατοικῆ στὰ παλάτια, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐχόρταινε τὴν πείνα του μὲ ὄ,τι εὕρισκε μπροστά του σὲ φυσικὴ κατάσταση, ὡς τὴ σημερινὴ ἐποχὴ ποὺ ἡ διατροφή ἔχει γίνῃ ἐπιστήμη καὶ τέχνη καὶ καλύπτει ὄχι μόνον τὶς ἀνάγκες συντηρήσεώς του ἀλλὰ καὶ τὴν γευστικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, μὲ τὴν παρασκευὴν ἐξεζητημένων ἐδεσμάτων καὶ ποτῶν, μπρὸς στὰ ὁποῖα ὠχριοῦν ἡ ἀμβροσία καὶ τὸ νέκταρ τῶν θεῶν τοῦ Ὀλύμπου.

Ὁ ἄνθρωπος, λοιπόν, θὰ προχωρῇ πάντοτε. Θὰ ἐρευνᾷ. Θὰ ἀνακαλύπτῃ. Καὶ θὰ προσπαθῇ νὰ βελτιώσῃ τὴ ζωὴ του. Αὐτὴ, τοῦλάχιστον, εἶναι ἡ πρόθεσίς του. Δὲν καθίσταται ὅμως πάντοτε ἐφικτὴ. Καὶ συχνὰ στρέφει μὲ νοσταλγία τὸ βλέμμα στὸ παρελθὸν καὶ στὴν ἀρχαία ἀπλότητα. Ἄμεσως ὅμως -παρὰ ταῦτα- ξαναγυρίζει στὸ παρὸν καὶ ἀτενίζει τὸ μέλλον. Μὲ φόβο καὶ μὲ προσδοκία. Μὲ ἀνησυχία καὶ ἐλπίδες. Μὲ κάποιες, ἴσως, ἐπιφυλάξεις καὶ ἀμφιβολίες γιὰ τὸ τί τέξεται ἡ ἐπιούσα, ἀλλὰ καὶ μὲ ικανοποίηση καὶ αὐτοθαυμασμὸ γιὰ τὰ ἐπιτεύγματά του.

Ὁ συγκερασμὸς τῶν ἀντιθετικῶν αὐτῶν συναισθημάτων καὶ ἡ ἐπίτευξις τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἰσορροπίας, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ σοφία μας καὶ τὴν ἠθικὴν μας. Ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον ἡ ἐπιστήμη ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν γένει ζωὴ μας ὀδεύει μὲ συνοδοιπόρο τὸν ἐγωϊσμὸ καὶ τὴν κακία ἢ μὲ ὁδηγὸ τὴν ἀρετὴ. Μίλησαν γι' αὐτά, ἀπὸ τὰ πολὺ παλῆα χρόνια, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι. Τὰ ἐδίδαξε ἡ θεοπνευστία τῶν Γραφῶν. Καὶ αὐτό, τελικῶς, εἶναι τὸ μόνον ποὺ ἔχει σημασίαν καθοριστικὴ καὶ στὸ θέμα τῆς κλωνοποίησης. Τὸ θέμα αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ σήμερα τὸ κυρίαρχο θέμα στὶς συζητήσεις καὶ τοὺς προβληματισμούς μας. Καὶ ἴσως ἀποτελέσῃ σταθμὸ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος.

ΗΡΑΚΛΗΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΤΗ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ἀπὸ τὴν προχριστιανικὴ ἐποχὴ ὁ ἑλλη-
νικὸς λαὸς εἶχε μίαν τάση νὰ δημιουργήσῃ
ἓνα πνεῦμα οἰκουμενικότητος. Γι' αὐτὸ καὶ
στὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ συναντοῦμε ἐπὶ
ἑκατοντάδες χρόνια σὰν κοινὰ χαρακτηρη-
στικά: τὴν ἁρμονία ἢ τὴν συμμετρία, τὸ μέ-
τρο, τὴν ἀγάπη πρὸς τὰ χρώματα καὶ τὰ
καθαρὰ σχήματα, τὴν αἴσθησι τοῦ ὠραίου,
τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ φιλοσοφία, τὶς ἐπιστῆμες,
τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Μιὰ ἀπὸ τὶς
ἐπιστῆμες ποὺ ἀγαπήθηκε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ
λαὸ εἶναι ἡ ἐπιστῆμη τῶν μαθηματικῶν.

Τεράστια εἶναι ἡ προσφορὰ τῶν Ἀρ-
χαίων Ἑλλήνων Μαθηματικῶν στὴ Μαθη-
ματικὴ Ἐπιστῆμη! Ἀπὸ τὸν Θαλῆ τὸν Μι-
λήσιον (7ος αἰ. π.Χ.) μέχρι τὸν Διονυσόδω-
ρον τὸν Κνίδιον (5ος αἰ. π.Χ.) πολλὰ μέθο-
δοι, πολλοὶ μαθηματικοὶ κλάδοι καὶ πολλοὶ
Ἑλληνες Μαθηματικοὶ δοθήθησαν τῇ Μα-
θηματικῇ Ἐπιστῆμῃ νὰ ριζώσῃ, νὰ βλαστή-
σῃ καὶ νὰ καρποφορήσῃ.

Ἡ μελέτη αὐτὴ περιλαμβάνει ἐξήντα ἐν-
νέα Ἀρχαίους Ἑλληνες Μαθηματικούς, οἱ
ὁποῖοι παρουσιάζονται στὴ συνέχεια μετὰ χρο-
νολογικὴ σειρά.

Ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος (643-548 π.Χ.),
ποὺ πίστευε ὅτι τὸν κόσμον τὸν δημιούργη-
σε ὁ Θεὸς, θεωρεῖται ὁ πατέρας τῆς Γεωμε-
τρίας. Εἰσήγαγε γιὰ πρώτη φορὰ τὴ διαδι-
κασία τῆς ἀπόδειξης καὶ ἔθεσε ἔτσι τὶς βά-
σεις τῆς Θεωρητικῆς Γεωμετρίας. Σ' αὐτὸν
ὀφείλονται πολλὰ θεωρήματα τῆς Εὐκλεί-
δειας Γεωμετρίας τέτοια, ὅπως «*ἡ ἔγγεγραμ-
μένη γωνία σὲ ἡμικύκλιον εἶναι ὀρθή*», «*ὁ
κύκλος διχοτομεῖται ἀπὸ τὴ διάμετρό του*»,

«*δύο κατακορυφῆν γωνίες εἶναι ἴσες*», «*δύο
 τρίγωνα εἶναι ἴσα, ἂν ἔχουν ἀνὰ μίαν πλευρὰ
 ἴση καὶ τὶς προσκείμενες σ' αὐτὴν γωνίες
 ἴσες*». Στὸ Θαλῆ ἀποδίδεται καὶ τὸ θεωρή-
μα ποὺ φέρει τὸ ὄνομά του (τῶν ἀναλόγων
 τμημάτων τὸ θεωρήμα). Θεωρεῖται ἐπίσης
 ὅτι βρῆκε θεωρήματα ἐπὶ τῶν ὁμοίων τρι-
 γώνων. Εἶναι γνωστὸ ἀκόμη ὅτι ἀσχολήθη-
 κε μὲ τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἀπόστασης
 πλοίου ἀπὸ τὸ λιμάνι, ὅτι προσδιόρισε τὸ
 ὕψος μιᾶς πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου μέσω
 τῆς σκιᾶς τὴν ὁποία ρίχνει πάνω στὸ ἐπίπε-
 δο τῆς βάσης καὶ τέλος ὅτι προεῖπε μίαν
 ἔκλειψη τοῦ Ἡλίου τὸ 585 π.Χ.

Ὁ Κλεόστρατος ἀπὸ τὴν Τένεδο (7ος -
 6ος αἰ. π.Χ.) ἀσχολήθηκε μὲ τὴ μελέτη τῆς
 θεωρίας τῶν ὁμοκέντρων κύκλων.

Ὁ Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος (610 - 547
 π.Χ.) Σύμφωνα μὲ τὸ λεξικὸ τοῦ Σουῖδα εἶ-
 ναι ὁ πρῶτος ποὺ χρησιμοποίησε μαθημα-
 τικοὺς ὑπολογισμοὺς στὶς ἀστρονομικὲς του
 μελέτες. Ὁ ἴδιος ἐπινόησε τὸ γεωμετρικὸ
 ὄργανο ποὺ λέγεται «γνώμων» (τὸ τρίγω-
 νο).

Ὁ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος (586 - 500
 π.Χ.), ποὺ πίστευε ὅχι μόνον στὴν ἀθανασία
 τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς μόνο
 Θεοῦ, ἀπέδειξε τὸ θεωρήμα ποὺ φέρει τὸ
 ὄνομά του. Ὁ ἴδιος, ὅπως λέγεται χρησιμο-
ποίησε πρῶτος τὸν ὄρο «μαθηματικά» καὶ
 ἡ σημασία ποὺ ἔδινε στὸν ὄρο αὐτὸ εἶναι
 αὐτὴ, ποὺ θὰ λέγαμε μὲ σύγχρονη γλῶσσα
 γενικὴ ἐπιστῆμη. Ὁ Πρόκλος μαρτυρεῖ ὅτι
 ὁ Πυθαγόρας ἀνακάλυψε ὅτι «*δοθέντος
 σημείου, ὁ περὶ αὐτοῦ τόπος χωρίζεται σὲ*

γωνίες, τῶν ὁποίων τὸ ἄθροισμα εἶναι ἴσο μὲ 4 ὀρθές». Ὁ Εὐδήμος δίνει τὴ μαρτυρία ὅτι ἡ ἐπινόηση τῶν καμπύλων παραβολῆ, ἔλλειψη καὶ ὑπερβολῆ ὀφείλονται στὸν Πυθαγόρα. Ὁ Μαθηματικὸς αὐτὸς μελέτησε τὴν ἐξίσωση $\chi^2 + \psi^2 = \zeta^2$ καὶ ἔδωσε τὸ πρῶτο σπέρμα τῆς θεωρίας τῶν ἰσοπεριμέτρων. Ὁ ἴδιος καὶ οἱ μαθητὲς του, οἱ Πυθαγόρειοι, διαιροῦσαν τὰ Μαθηματικὰ σὲ 4 κλάδους: τὴν ἀριθμητικὴν, τὴ μουσικὴν, τὴ γεωμετρίαν καὶ τὴν ἀστρονομία. Ἡ γεωμετρία πάλι διαιρεῖτο στὴν ἐπιπεδομετρία καὶ στερεομετρία. Οἱ Πυθαγόρειοι ἀνακάλυψαν καὶ ἀπέδειξαν ὅτι «τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν ὁποιοῦδήποτε τριγώνου εἶναι ἴσο μὲ 2 ὀρθές». Ἐπίσης ἔλυσαν τὸ πρόβλημα τῆς χρυσοῦς τομῆς καὶ κατέληξαν στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ λόγος

τῆς διαγωνίου πρὸς τὸν τετραγώνου πρὸς τὴν πλευρὰ του εἶναι ἀριθμὸς ἄρρητος. Ἐπίσης, ἔθεσαν τὶς βάσεις τῆς θεωρητικῆς ἀριθμητικῆς καὶ διαχώρισαν τὴ θεωρητικὴ ἀριθμητικὴ (θεωρία ἀριθμῶν), ἀπὸ τὴν ἐφαρμοσμένη (τὴ λογιστικὴ). Σ' αὐτοὺς ὀφείλεται ἡ

$$\alpha^2 + \left(\frac{\alpha-1}{2}\right)^2 = \left(\frac{\alpha+1}{2}\right)^2$$

(α περιττός) ποὺ δίνει τοὺς ἀκεραίους, ποὺ ἐκφράζουν πλευρὲς ἐνὸς ὀρθογωνίου τριγώνου. Ἀκόμα οἱ ἴδιοι ἐπινόησαν τὸν Πυθαγόρειο πίνακα, ποὺ περιέχει τὰ πολλαπλάσια τῶν ἀριθμῶν ἀπὸ τὸ 1 μέχρι καὶ 100. Οἱ Πυθαγόρειοι ὄρισαν καὶ τὶς 3 «Πυθαγόρειες ἀναλογίες» ποὺ εἶναι οἱ:

$$\frac{\alpha-\mu}{\mu-\beta} = \frac{\alpha}{\alpha}$$

(ἀριθμητικὴ μεσότης)

$$\frac{\alpha-\mu}{\mu-\beta} = \frac{\mu}{\mu}$$

(γεωμετρικὴ μεσότης)

$$\frac{\alpha-\mu}{\mu-\beta} = \frac{\alpha}{\beta}$$

(ἀρμονικὴ μεσότης).

Ἐπίσης διαίρεσαν τοὺς ἀκέρατους ἀριθμοὺς σὲ «ἄρτιους» καὶ «περιττοὺς». Κατὰ τὸν

Πρόκλο γινώριζαν οἱ Πυθαγόρειοι τὸ πρόβλημα κατασκευῆς τοῦ κανονικοῦ πενταγώνου. Ἀκόμα ἔλυσαν τὸ πρόβλημα τῆς κατασκευῆς, σὲ δοσμένη εὐθεία καὶ ὑπὸ ὀρισμένη γωνία, παραλληλογράμμου, ποὺ νὰ εἶναι ἰσοσημαδικοὺς πρὸς δοσμένο τρίγωνο. Γινώριζαν τὶς ιδιότητες τῶν κανονικῶν πολυγώνων, τὴν κατασκευὴ κανονικοῦ δωδεκαέδρου ἐγγραμμένου σὲ σφαίρα, τὴν κατασκευὴ πολυγώνου, ποὺ ἔχει τὸ ἴδιο ἐμβαδὸ πρὸς ἄλλο δοσμένο καὶ ὅμοιο πρὸς αὐτό. Τέλος ἀναφέρομε ὅτι τὸ κανονικὸ τετράεδρο, ὁ κύβος καὶ τὸ κανονικὸ δωδεκάεδρο εἶναι ἐπιτεύγματα τῶν Πυθαγορείων.

Ὁ **Θυμαρίδας ὁ Πάριος** (6ος - 5ος αἰ. π.Χ.), Πυθαγόρειος, εἶναι ὁ πρῶτος Ἑλληνας μαθηματικὸς τῆς Ἀρχαιότητος ποὺ παρουσιάζει καὶ λύνει μὲ αὐστηρὸ μεθοδικὸ τρόπο συστήματα. Τὰ μόνα συστήματα, ποὺ σώθηκαν σὲ μᾶς εἶναι τὰ ἐξῆς τρία (σὲ σύγχρονη διατύπωση):

$$\chi + \chi_1 + \chi_2 + \dots + \chi_{v-1} = \alpha$$

$$\chi + \chi_1 = \alpha_1$$

$$\chi + \chi_2 = \alpha_2$$

$$\dots\dots\dots$$

$$\chi + \chi_{v-1} = \alpha_v$$

$$\chi + \psi = \alpha (\zeta + \omega)$$

$$\chi + \zeta = \beta (\psi = \omega)$$

$$\chi + \omega = \gamma (\psi + \zeta) \text{ (ὅπου } \alpha, \beta, \gamma \text{ ἀκέρατοι)}$$

$$\text{καὶ } \left\{ \begin{array}{l} \chi + \psi = \frac{3}{2} (\zeta + \omega) \\ \chi + \zeta = \frac{4}{3} (\psi + \omega) \\ \chi + \omega = \frac{5}{4} (\psi + \zeta) \end{array} \right\}$$

Ὁ **Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος** (500-428 π.Χ.), ποὺ δεχόταν «*νοῦν κοσμοποιόν, τὸν Θεόν*», ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ αἴτιος τοῦ κόσμου καὶ «*τῆς τάξεως πάσης*», εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου. Ἐπίσης ὁ ἴδιος τελειοποίησε τὶς μεθόδους ποὺ ἐφαρμόζονταν γιὰ τὴν χάραξη τῶν θεατρικῶν σκηνῶν.

Ὁ **Οἰνοπίδης ὁ Χίος** (5ος αἰ. π.Χ.) εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ δίδαξε τὴν κατασκευὴ τῆς κάθετης σὲ εὐθεία, ἀπὸ ἓνα σημεῖο ἐκτὸς αὐτῆς, καθὼς καὶ τὴν κατασκευὴ γωνίας δο-

σμένου μέτρου, με δοσμένη κορυφή και πλευρά. Ἐπίσης ἔλυσε τὰ προβλήματα: «*νά διαιρεθεῖ γωνία σέ δύο ἴσα μέρη*» καί «*νά κατασκευασθεῖ γωνία ἴση μέ δοσμένη γωνία*».

Ὁ **Θεόδωρος ὁ Κυρηναῖος** (5ος αἰ. π.Χ.) ἀπέδειξε ὅτι οἱ ἀριθμοί:

$\sqrt{3}, \sqrt{5}, \sqrt{6}, \sqrt{7}, \sqrt{8}, \sqrt{10}, \sqrt{11}, \sqrt{2}, \sqrt{13}, \sqrt{14}, \sqrt{15}, \sqrt{17}$
εἶναι ἄρρητοι. Ἐπίσης, κατασκεύασε, ὡς τμήματα εὐθείας, τετραγωνικές ρίζες μή τετραγώνων ἀριθμῶν. Ἔτσι μέ τις κατασκευές αὐτές ἀποδείχτηκε καί ἡ ὑπαρξη τῶν ἄρρητων ἀριθμῶν.

Ὁ **Εὐκλήμων** (5ος αἰ. π.Χ.) μελέτησε τις ιδιότητες τῶν «*κύλιόμενων κύκλων*».

Οἱ μαθηματικοὶ **Βρύσσων ὁ Ἡρακλειώτης** καί **Ἀντιφῶν ὁ Ἀθηναῖος** (5ος αἰ. π.Χ.) προσπάθησαν πολὺ νά λύσουν τὸ πρόβλημα τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου. Ὅμως ὁδηγήθηκαν σέ πλάνες. Ὅστόσο οἱ πλάνες αὐτές περιεῖχαν ἓνα γόνιμο σπόρο: τὴ χρήση δηλαδή τῶν ἐγγεγραμμένων καί περιγεγραμμένων πολυγώνων, τῶν ὁποίων ἀργότερα ὁ Ἀρχιμήδης ἔκανε τόσο γόνιμη καί θαυμαστή ἐφαρμογή σέ διάφορα μαθηματικά θέματα.

Ὁ **Ἰέρσιος** (5ος αἰ. π.Χ.) βρῆκε μία μέθοδο γιὰ τὴ λύση τοῦ προβλήματος τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου. Ἡ μέθοδος αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι ὀρθή. Ὅστόσο ἂν ἐφαρμοστεῖ ἐπαναληπτικά, μᾶς βοηθᾷ στὸν ὑπολογισμό τῆς κυβικῆς ρίζας ἐνὸς ἀριθμοῦ μέ ὄση προσέγγιση χρειάζεται.

Ὁ **Ἰππίας ὁ Ἡλείος** (5ος αἰ. π.Χ.) ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς τριχοτόμησης τυχαίας γωνίας μέ τὴ βοήθεια μιᾶς καμπύλης, τῆς «*τετραγωνίζουσας*», ποῦ ὁ ἴδιος σκέφτηκε. Ἡ ἴδια καμπύλη λύνει καί τὸ πρόβλημα τοῦ μερισμοῦ μιᾶς γωνίας σέ μέρη ποῦ ἔχουν δοσμένο λόγο.

Ὁ **Ἰπποκράτης ὁ Χίος** (470-400 π.Χ.) εἶναι ὁ πρῶτος συγγραφέας βιβλίου γεωμετρίας. Στὸ βιβλίο αὐτὸ παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορά ἡ χρήση τῆς ἀναγωγικῆς μεθόδου. Ἐπίσης, γιὰ πρώτη φορά γίνεται χρήση γραμμάτων γιὰ τὴν ὀνομασία ση-

μείων, γραμμῶν καί σχημάτων. Ὁ ἴδιος ἐπινόησε τὸ μηνίσκο στὴν προσπάθειά του νά βρεῖ τὴ λύση τοῦ προβλήματος τοῦ τετραγωνισμοῦ τοῦ κύκλου. Ἀπέδειξε ὅτι τὸ ἐμβαδὸ τοῦ μηνίσκου ποῦ ἔχει χορδὴ τὴν ὑποτείνουσα ΒΓ ἐνὸς ὀρθογωνίου καί ἰσοσκελοῦς τριγώνου ΑΒΓ καί ποῦ σχηματίζεται ἀπὸ τὸ τεταρτοκύκλιο $\widehat{ΒΑΓ}$ καί τὸ ἡμικύκλιο διαμέτρου ΒΓ (ποῦ κεῖται ἔξω ἀπὸ τὸ τρίγωνο) εἶναι ἴσο μέ τὸ ἐμβαδὸ τοῦ τριγώνου ΑΒΓ. Ἀποδεικνύοντας αὐτὸ ὁ Ἰπποκράτης εἶδε ὅτι ὁ μηνίσκος, ὡς ἰσοδύναμος μέ τὸ ὀρθογώνιο τρίγωνο ΑΒΓ, μπορεῖ νά τετραγωνιστεῖ. «*Οἱ μηνίσκοι τοῦ Ἰπποκράτους*» εἶναι μία γνωστὴ πρόταση, ποῦ λέει ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν ἐμβαδῶν δύο μηνίσκων, ποῦ εἶναι ἀντίστοιχοι τῶν καθέτων πλευρῶν ἐνὸς ὀρθογωνίου τριγώνου, εἶναι ἴσο μέ τὸ ἐμβαδὸ τοῦ τριγώνου. Στὸν Ἰπποκράτη ἀποδίδονται πολλές προτάσεις τοῦ III βιβλίου τοῦ Εὐκλείδη (περὶ κύκλου). Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καί ἡ πρόταση: «*δύο κύκλοι ἔχουν μεταξύ τους λόγο ἴσο μέ τὸν λόγο τῶν τετραγώνων τῶν διαμέτρων τους*». Τὴν πρόταση αὐτὴ ὁ Ἰπποκράτης ἀπέδειξε μέ μία πρωτοποριακὴ μέθοδο γιὰ τὴ Γεωμετρία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Σύμφωνα μέ τὸν Πρόκλο ὁ Ἰπποκράτης χρησιμοποίησε πρῶτος τὴ μέθοδο τῆς ἀπαγωγῆς γιὰ νά ἀποδείξει προτάσεις. Ὁ ἴδιος ὁ μαθηματικός, ὅπως λένε, χρησιμοποίησε πρῶτος τὴν ἀναγωγή ἐνὸς προβλήματος σέ ἄλλο. Τέλος, ὁ Ἰπποκράτης κατάλαβε ὅτι γιὰ νά λυθεῖ ἡ ἐξίσωση $x^3=2a^3$ τοῦ προβλήματος τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ κύβου (ὅπου a ἡ ἀκμὴ τοῦ δοσμένου κύβου καί x ἡ ἀκμὴ τοῦ κύβου μέ τὸ διπλάσιο ὄγκο) πρέπει νά γίνει ἡ παρεμβολή, μεταξύ τῶν γνωστῶν εὐθ. τμημάτων a καί $2a$, δύο μέσων ἀναλόγων x καί ψ τέτοιων, ὥστε νά ἔχομε:

$$\frac{a}{x} = \frac{x}{\psi} = \frac{\psi}{2a}$$

Ὁ **Ζήνων ὁ Ἐλεάτης** (495-435 π.Χ.) ἀσχολήθηκε μέ τὴ μελέτη τῶν ὄρων φθίνουσας γεωμετρικῆς προόδου. Ὁ ἴδιος κατα-

σκεύασε 4 παράδοξα γνωστά ως «*Άχιλλεύς και χελώνα*», «*Διχοτομία*», «*ο οϊστός*» (δηλ. βέλος) και «*στάδιον*». Με τὰ παράδοξα αὐτὰ δημιούργησε λογικὲς ἀντιφάσεις χωρὶς ὅμως νὰ δώσει λύσεις. Εἶναι πάντως γεγονός ὅτι, χωρὶς νὰ ἔχει πλήρη συνείδηση τῶν συνεπειῶν στὰ Μαθηματικά, ἔφτιαξε μὲ τὰ παράδοξα αὐτὰ τὸ πρόπλασμα τῆς σημερινῆς μαθηματικῆς λογικῆς.

Ὁ Δημόκριτος ὁ Ἀδδηρίτης (460-360 π.Χ.), πού πίστευε σὲ Δημιουργὸ τοῦ κόσμου, στὴ δὲ ψυχὴ ἔδινε μεγάλη ἀξία, εἶναι αὐτὸς πού παρατήρησε ὅτι δύο πολὺ γειτονικὲς διατομὲς ἑνὸς κώνου, παράλληλες πρὸς τὴ βάση του, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνουν ἴσες παρὰ μόνο ἂν ὁ κώνος μεταβληθεῖ σὲ κύλινδρο, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἄνισες γίνονται, διότι σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ὁ κώνος θὰ παρουσίαζε ἀνωμαλία καὶ ὄχι συνέχεια. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ Δημόκριτος ἀνοίγει τὸ δρόμο, πού ὁδηγεῖ στὶς ἀρχὲς τοῦ ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ.

Ἐπίσης ἀπὸ ἔρευνα προκύπτει ὅτι ὁ Δημόκριτος γνῶριζε πῶς νὰ βρῖσκει τὸν ὄγκο τοῦ κώνου καὶ τὸν ὄγκο τριγωνικῆς πυραμίδας.

Ὁ Ἀρχύτας ὁ Ταραντίος (440 - 360 π.Χ.) ἔδωσε μία κομψὴ λύση στὸ πρόβλημα τοῦ διπλασιαμοῦ τοῦ κύβου μὲ τὴ βοήθεια τριῶν ἐπιφανειῶν. Ὁ ἴδιος κατασκεύασε σπουδαῖες συσκευὲς γιὰ τὴ χάραξη διαφόρων καμπύλων καὶ εἶναι ὁ πρῶτος μαθηματικὸς πού ἐφάρμοσε τὴν κίνηση στὴ λύση γεωμετρικῶν προβλημάτων. Ἐπίσης εἶναι ὁ πρῶτος μαθηματικὸς, πού μελέτησε τὰ μηχανικὰ προβλήματα στηριζόμενος στὰ μαθηματικά καὶ παράστησε μὲ γεωμετρικὰ διαγράμματα, τὶς μηχανικὲς, σὲ ἔργαλεῖα, κινήσεις.

Σ' αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ μελέτη τῆς «σπειράς» (σαμπρέλλας) καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ κυλίνδρου καὶ τοῦ κώνου μὲ κίνηση μιᾶς εὐθείας. Ὁ ἴδιος διέκρινε τὴν ἁρμονικὴ πρόοδο ἀπὸ τὴν ἀριθμητικὴ καὶ γεωμετρικὴ. Τέλος, ὁ Ἀρχύτας πλούτισε τὴ Γεωμετρίαν μὲ πρωτότυπα θεωρήματα.

Ὁ Πλάτων (427-347 π.Χ.), πού θεωροῦσε τὸν κόσμο ὡς δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν κατασκεύασε μὲ βάση τὰ γεωμετρικὰ σχήματα, συνέβαλε πολὺ στὴν ἔρευνα τῶν γεωμετρικῶν τόπων καὶ στὴ στερεομετρία. Ἐδωσε λύση στὸ δῆλαιο πρόβλημα μὲ κινητικὴ γεωμετρία καὶ σπούδασε τὴ διαφορικὴ ἐξίσωση $\chi^2 + \psi^2 = \zeta^2$, τὴν ὁποία ἔλυσε μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Πυθαγόρα. Διαμόρφωσε τὴν ἀναλυτικὴ ἀποδεικτικὴ μέθοδο καὶ εἶναι γνωστὸ ὅτι γνῶριζε δύο ἡμικανονικὰ δεκατετράεδρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα εἶχε ὀκτῶ τριγωνικὲς ἔδρες καὶ ἕξι τετραγωνικὲς καὶ τὸ ἄλλο ὀκτῶ τετραγωνικὲς καὶ ἕξι τριγωνικὲς.

Ὁ Λεωδάμας ὁ Θάσιος (5ος - 4ος αἰ. π.Χ.) βρῆκε τὴν ἰσότητα:

$$\alpha^2 + \left(\frac{\alpha^2}{4} - 1\right)^2 = \left(\frac{\alpha^2}{4} + 1\right)^2$$

(α ἄρτιος φυσικὸς), πού συνδέει τρεῖς ἀριθμοὺς πού παριστάνουν μὴκη πλευρῶν ἑνὸς ὀρθογωνίου τριγώνου.

Ὁ Εὐδόξος ὁ Κνίδιος (408 - 355 π.Χ.) αὐξήσε τὸ πλῆθος τῶν θεωρημάτων μὲ δικὰ του στὴ γεωμετρία. Ἀπέδειξε καὶ προτάσεις ἀπὸ τὴ στερεομετρία. Σ' αὐτὸν ἀποδίδεται τὸ θεώρημα: «*Δύο σφαιρὲς εἶναι μετὰξὺ τους ὡς οἱ κύβοι τῶν διαμέτρων τους*». Στὸν ἴδιο ἀποδίδεται καὶ ἡ Ἴπποπέδη καμπύλη (δηλ. ἡ καμπύλη πού προκύπτει ἀπὸ τὴν τομὴ κυλίνδρου καὶ σφαίρας). Ὁ ἴδιος πρόσθεσε τρεῖς ἀκόμα ἀναλογίαις στὶς τρεῖς ἤδη γνωστῆς. Οἱ ἀναλογίαις τοῦ Εὐδόξου εἶναι:

$$\frac{\alpha - \mu}{\mu - \theta} = \frac{\theta}{\alpha}, \quad \frac{\alpha - \mu}{\mu - \theta} = \frac{\theta}{\mu}, \quad \frac{\alpha - \mu}{\mu - \theta} = \frac{\mu}{\alpha}$$

Ἐδωσε ἀκόμα δική του λύση στὸ διπλασιασμὸ τοῦ κύβου μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς δικῆς του καμπύλης πού λεγόταν «*καμπύλη τοῦ Εὐδόξου*». Ἡ καμπύλη αὐτὴ εἶναι ἡ προβολὴ σὲ ἐπίπεδο ΧΟΨ τῆς τομῆς τῆς «σπειράς» (σαμπρέλλας) καὶ τοῦ κώνου τοῦ Ἀρχύτα.

Πρῶτος ἀπέδειξε τὸ θεώρημα, τὸ ὁποῖο εἶχε διατυπωθεῖ ἀπὸ τὸ Δημόκριτο, ὅτι ὁ ὄγκος τῆς πυραμίδας (ἢ τοῦ κώνου) ἰσοῦται πρὸς τὸ τρίτο τοῦ πρίσματος (ἢ τοῦ κυ-

λίνδρου), πού έχει την ίδια βάση και το ίδιο ύψος. Ο ίδιος πάντως πρέπει να είχε χαράξει τις πρώτες γραμμές της μεθόδου που σήμερα λέγεται «μέθοδος της έξαντλήσεως», ή όποια πριν από την ανακάλυψη του ολοκληρωτικού λογισμού, αποτελεί μία δυνατή βάση των ύψηλοτέρων θεωριών της μετρικής γεωμετρίας. Επίσης δημιούργησε τη θεωρία των «όμόκεντρων σφαιρών» για να εξηγήσει αστρονομικά θέματα.

Πρώτος, ο Εύδοξος, διατύπωσε και εφάρμοσε μία γενική αρχή που είναι ισοδύναμη προς το αξίωμα του Αρχιμήδη: «*δοθέντων δύο όμοιων μεγεθών, υπάρχει πάντα πολλαπλάσιο του μικρότερου, που υπερβαίνει το μεγαλύτερο*». Όλη σχεδόν η ύλη του V βιβλίου των «Στοιχείων» του Εύκλειδη ανήκει στον Εύδοξο. Στην ύλη αυτή περιέχεται η γενική θεωρία των αναλογιών.

Ο Εύδοξος έδωσε τον επιστημονικό όρισμό των ασύμμετρων μεγεθών και όρισμών. Επειδή χρησιμοποιούσε μεθόδους επιστημονικές για τα Μαθηματικά και την Αστρονομία, δίκαια ονομάζεται πατέρας της επιστημονικής αστρονομικής παρατήρησης και πατέρας της μαθηματικής έρευνας. Επίσης θεωρείται πατέρας της ούρανιας μηχανικής, αφού ήταν γνώστης της σφαιρικής γεωμετρίας. Θεωρείται ο δεύτερος μετά τον Αρχιμήδη μεγαλύτερος μαθηματικός μεταξύ των αρχαίων Ελλήνων Μαθηματικών. Ο ίδιος ο Αρχιμήδης είχε πει για τον Εύδοξο: «*πρώτος των καθόλου θεωρημάτων το πλήθος ηύξησεν*».

Ο Θεαίτητος ο Αθηναίος (5ος - 4ος αι. π.Χ.) βρήκε το κανονικό οκτάεδρο και το κανονικό εικοσάεδρο. Υπάρχει η φήμη ότι το XIII βιβλίο των «Στοιχείων» του Εύκλειδη οφείλεται στο Θεαίτητο και τον Εύδοξο. Στα X και XII βιβλία των Στοιχείων του Εύκλειδου περιέχονται εργασίες του Θεαίτητου. Θεωρείται θεμελιωτής των ασύμμετρων μεγεθών.

Ο Αριστοτέλης ο Σταγειρίτης (384 - 322 π.Χ.), πού πίστευε στον Θεό, Κυβερνήτη και Δημιουργό του κόσμου, παράστη-

σε τις έννοιες με γράμματα της αλφαβήτου. Μ' αυτό τον τρόπο έδωσε ένα πρόπλασμα για το σύγχρονο μαθηματικό συμβολισμό. Ο ίδιος επίσης έδωσε τη σημερινή μορφή του παραγωγικού συλλογισμού στη Λογική. Τέλος ο Αριστοτέλης έκανε τη διάκριση μεταξύ γεωμετρίας και γεωδαισίας και μεταξύ αριθμητικής (θεωρίας των αριθμών) και λογιστικής (πρακτικής αριθμητικής).

Ο Μέναιχος από την Άλωπεκόνησο ή Προκόνησο (4ος αι. π.Χ.) απέδειξε ότι οι καμπύλες έλλειψη, παραβολή και υπερβολή προκύπτουν από την τομή επίπεδου και όρθου κυκλικού κώνου και μελέτησε τις ιδιότητες αυτών των σχημάτων. Μ' αυτό τον τρόπο προετοίμασε σε μεταγενέστερους Μαθηματικούς τη θεωρία των κωνικών τομών. Επίσης ο ίδιος πέτυχε τη λύση του δήλιου προβλήματος με την τομή της παραβολής $\chi^2 = \alpha\psi$ και της υπερβολής $\chi\psi = 2\alpha^2$ ή με την τομή των παραβολών $\chi^2 = \alpha\psi$ και $\psi^2 = 2\alpha\chi$.

Ο Αρισταίος ο Πρεσβύτερος (4ος αι. π.Χ.), σ' ένα έργο του που χάθηκε, είχε την πρόταση: «*Τό κανονικό δωδεκάεδρο και τό κανονικό εικοσάεδρο, πού είναι έγγεγραμμένα στην ίδια σφαίρα περιγράφονται επίσης στην ίδια σφαίρα. Έπομένως ο λόγος των όγκων των δύο αυτών στερεών είναι ίσος με τό λόγο των επιφανειών τους*».

Ο Λέων ο Βυζάντιος (4ος αι. π.Χ.) άσχολήθηκε με τις ιδιότητες των όμόκεντρων σφαιρών.

Ο Πολέμαρχος ο Κυζικηνός (4ος αι. π.Χ.) άσχολήθηκε με τις ιδιότητες των όμόκεντρων σφαιρών.

Ο Κάλιππος ο Κυζικηνός (4ος αι. π.Χ.) μελέτησε διάφορα συστήματα όμόκεντρων σφαιρών.

Ο Ίσίδωρος εκ Τύρου (4ος αι. π.Χ.), δάσκαλος του Εύκλειδη, μελέτησε τις γωνίες που σχηματίζουν επίπεδα, τα όποια διέρχονται από τις άκμες κανονικών στερεών.

Ο Αμούκλας ο Ηρακλεώτης (4ος αι. π.Χ.) θεωρείται από τους θεμελιωτές της άνώτερης γεωμετρίας.

Οι Μαθηματικοί **Ευφράνωρ** (4ος αι. π.Χ.) και **Μυωνίδης** (4ος αι. π.Χ.) επινόησαν τις αναλογίες 7 έως 10. Συγκεκριμένα τις έξι:

$$\frac{\alpha-\beta}{\mu-\beta} = \frac{\alpha}{\beta}, \quad \frac{\alpha-\beta}{\alpha-\mu} = \frac{\alpha}{\beta}, \quad \frac{\alpha-\beta}{\mu-\beta} = \frac{\mu}{\beta}, \quad \frac{\alpha-\beta}{\alpha-\mu} = \frac{\mu}{\beta}$$

Ο **Αρίσταρχος ο Σάμιος** (320 - 240 π.Χ.) έγραψε τὸ βιβλίο: «*Περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων Ἡλίου καὶ Σελήνης*» καὶ τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ἀπὸ τὰ πιὸ καλὰ βιβλία τῆς ἐποχῆς του. Καὶ αὐτὸ λόγω τῶν πολλῶν μαθηματικῶν γνώσεων ποὺ περιέχει καὶ λόγω τῆς ὀρθῆς λογικῆς συνοχῆς του.

Ο **Επιγένης ο Βυζάντιος** (4ος - 3ος αι. π.Χ.) εἶναι μᾶλλον ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπινοητές τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλφαθητικῆς ἀρίθμησης.

Ο **Εὐκλείδης ο Ἀλεξανδρεὺς** (4ος - 3ος αι. π.Χ.) ἔγραψε τὸ γεωμετρικὸ ἔργο «*Στοιχεῖα*», ποὺ περιλαμβάνει πολλὲς ἀρχικὲς προτάσεις, 93 προβλήματα καὶ 372 θεωρήματα. Μέχρι σήμερα δὲν ἔχει βρεθεῖ κανένα λάθος στὸ βιβλίο αὐτό. Τὸ ἔργο τοῦ Εὐκλείδη ξεκινᾷ ἀπὸ πολλὲς γενικὲς ἀρχὲς καὶ μὲ τὴν ἀποδεικτικὴ μέθοδο καταλήγει σὲ πιὸ εἰδικὲς μαθηματικὲς προτάσεις. Στὰ «*Στοιχεῖα*» ρίπτονται οἱ δάσεις τῆς μεθόδου, ποὺ λέγεται «*γεωμετρικὴ ἄλγεβρα*». Μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μπόρεσαν

νὰ λύσουν ὅλα τὰ προβλήματα πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ. Ἐπίσης στὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Εὐκλείδη ὑπάρχει ἡ μέθοδος γιὰ τὴν κατασκευὴ ἑνὸς τέλειου ἀριθμοῦ (δηλ. ἀριθμοῦ ποὺ ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν διαιρετῶν του). Ἀκόμα ὑπάρχει ἡ μέθοδος τῆς τέλειας ἐπαγωγῆς στὴν πρώτη τῆς φάση, ὅπως ὑπάρχει ἐπίσης ἡ μέθοδος τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ μέγιστου κοινοῦ διαιρετῆ δύο ἀριθμῶν (ποὺ σήμερα φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Εὐκλείδη). Τέλος, κανεὶς μπορεῖ νὰ βρεῖ στὸ βιβλίο ἀρκετὰ θέματα τοῦ χώρου, μετρήσεις ἐπιφανειῶν καὶ ὀγκῶν τῶν στερεῶν τῆς στοιχειώδους γεωμετρίας κ.ἄ. Ὁ Εὐκλείδης θεωρεῖται ὁ εἰσηγητῆς τῆς μεθόδου τῆς εἰς ἄτοπο ἀπαγωγῆς.

Ο **Λερσεὺς ο Κιτιεὺς** (3ος αι. π.Χ.) βρῆκε τὶς σπειροειδεῖς καμπύλες, ποὺ εἶναι τομὲς «ἀμφοίσματος» καὶ ἑνὸς ἐπιπέδου παραλλήλου πρὸς τὸν ἄξονα περιστροφῆς τοῦ κύκλου ποὺ τὸ σχηματίζει. (Ἡ ἀμφοίσημα λέγεται ἡ ἐπιφάνεια ποὺ προκύπτει ὅταν κύκλος περιστραφεῖ μέσα στὸ χώρο γύρω ἀπὸ μίαν ἐφαπτωμένη του, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὸν ἄξονα ZZ' τοῦ τρισσορθογωνίου συστήματος O.XΨZ).

(Συνεχίζεται)

ΠΡΟΚΟΠΙΟΣ Τ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ἔγγραφὴ νέων συνδρομητῶν εἰς τὰς «*Ἀκτῖνας*» εἶναι ἕνα πνευματικὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὅλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

ΓΙΑ ΓΕΛΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΚΛΑΜΑΤΑ

Μά πῆτε μου, σᾶς παρακαλῶ. Εἶμαστε γιὰ γέλια ἢ γιὰ κλάματα;

Χρόνια τώρα, διαπιστώνεται ἀπὸ ὅλους (ἀρμολογούς, ἡμιαρμολογούς καὶ ἀναρμολογούς) τὸ γεγονός ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἐντιμετωπίζει ἐντονό δημογραφικό πρόβλημα.

Χρόνια τώρα, κρούουν οἱ πάντες (ἀρμολογοί, ἡμιαρμολογοί καὶ ἀναρμολογοί) τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου.

Χρόνια τώρα, μιλοῦμε γιὰ βαθμιαία μείωση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Γιὰ μετατροπὴ του, σὺν τῷ χρόνῳ, σὲ πληθυσμὸ γερόντων.

Χρόνια τώρα, ἑλληνικὲς ἐπαρχίες ἐρημώνονται. Χωριὰ ἐγκαταλείπονται. Σχολεῖα κλείνουν. Ἡ Ἑλλάδα νεκρώνεται.

Χρόνια τώρα, αἰσθανόμεθα νὰ αὐξάνη ἡ πίεσις τῶν γειτόνων μας καὶ ὁ κίνδυνος «ἐκ βορρᾶ καὶ θαλάσσης καὶ ἑώας».

Καὶ τί κάνουμε; «Μελετοῦν» οἱ ἀρμολογοὶ τὸ θέμα. Συγκροτοῦνται ἐπιτροπές, Συνεδριάζουν. Ὑποβάλλουν (ἀρμολογίως) κάποιες εἰσηγήσεις. Καὶ ἐκεῖ τελειώνει τὸ ἔργο τους, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργο ἐκείνων πού τοὺς ἀνέθεσαν τὸ ἔργο.

Περνοῦν τὰ χρόνια. Οἱ φάκελλοι μὲ τίς εἰσηγήσεις σκονίζονται, ξεχασμένοι σὲ κάποια ράφια. Λησμονοῦνται οἱ ἐπιτροπές καὶ οἱ εἰσηγήσεις. Φυσικά, καὶ τὸ δημογραφικό μας πρόβλημα. Ἔως ὅτου, κάποιοι δημοσιογράφοι ἢ κάποιοι ἀναρμολογοὶ ἀπλοὶ πολῖτες πού ἔχουν τὸ ἐλάττωμα (μερικοὶ λένε «τὸ κακὸ ἐλάττωμα») νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ κοινὰ καὶ νὰ πονοῦν γι' αὐτὸ τὸν τόπο, τὸ ξαναφέρνουν στὴν ἐπικαιρότητα. (Νὰ ξέρατε τί μπελᾶς εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀναρμολογοὶ γιὰ τοὺς ἀρμολογούς, θὰ τοὺς λυπόσαστε - τοὺς ἀρμολογούς, φυσικά).

Ἀρχίζουν λοιπὸν ξανά οἱ συζητήσεις. Ἐντέλλονται οἱ ἀρμολογοὶ νὰ ἐξετασθῇ καὶ

πάλι τὸ θέμα. Συγκροτοῦνται νέες ἐπιτροπές. Συνεδριάζουν. Ὑποβάλλουν νέα πορίσματα. Πού καὶ αὐτὰ τοποθετοῦνται σὲ κάποια ράφια καὶ λησμονοῦνται στὰ χρονοντούλαπα τῆς ἀρμολογίας ὑπηρεσίας τοῦ «ἀρμολογίου καθ' ὕλην Ὑπουργείου» πὺν διέταξε τὴν ἔρευνα καὶ σύστησε τὴν ἐπιτροπὴ. Καὶ ἐκεῖ τελειώνει καὶ πάλι τὸ θέμα, γιὰ νὰ τὸ σκεπάσῃ ἐκ νέου ἡ λησμονιά.

Δὲν μὲ πιστεύετε; Ζητᾶτε ἀποδείξεις γιὰ τὸ βάσιμο τῶν ἰσχυρισμῶν μου; Μά ὑπάρχουν ἐγκυρότερες ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πραγματικότητα; Ἡ ὁποία βοᾷ ὅτι τὸ πρόβλημα αὐτό, τὸ δημογραφικό (ὅπως καὶ ὅλα τὰ προβλήματα σ' αὐτὸν τὸν τόπο) ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται καὶ πηγαίνει ἀπὸ τοῦ κακοῦ στοῦ χειρότερου; Ὅτι κάθε χρόνο κλείνουν καὶ ἄλλα σχολεῖα (ἐλλείψει παιδιῶν, φυσικά); Ὅτι κάθε χρόνο ἐρημώνουν καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ χωριά;

Ἄλλωστε, οἱ ἀρμολογοὶ (μὲ ἢ χωρὶς εἰσαγωγικά) δὲν ἀμφισβήτησαν ποτὲ αὐτὴ τὴν κατάσταση. Οὔτε ἀρνοῦνται ὅτι χρόνια τώρα «μελετοῦν τὸ θέμα» (ἴσα-ἴσα, καυχῶνται γι' αὐτό, γιὰτὶ ἀποδεικνύει τὸ ἐνδιαφέρον τους). Οὔτε θὰ ἀρνηθοῦν στοῦ μέλλον νὰ συστήσουν ἄλλες τόσες ἐπιτροπές, ὅποτε θὰ τίθεται ἐκ νέου ἐπὶ τάπητος. Νὰ κατηγορηθοῦν δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι ὅτι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ προβλήματα τοῦ τόπου; Μὴ γένοιτο!

Ἄλλὰ (καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ κωμικὸν τοῦ πράγματος) ὅταν ἔρθῃ ὁ κόμπος στοῦ χτένι, ὅταν χρειασθῇ νὰ ἀντιμετωπιθῇ τὸ πρόβλημα, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα νὰ πάρουν συγκεκριμένα μέτρα, σταματοῦν. «Ναί, μὲν... ἀλλά...» Καὶ τὸ «ἀλλά» ἐκεῖνο εἶναι ἀτελεύτητο. Ὁ προϋπολογισμός, ἡ κακὴ οικονομικὴ κατάσταση τῆς χώρας, τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων προβλημάτων (πού κανένα, σχε-

δόν, δὲν λύνεται). Ἀκόμη καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι «βρὲ ἀδερφέ, δὲν μποροῦμε νὰ ἐπεμβάλουμε στὴν προσωπικὴ ζωὴ τῶν πολιτῶν»!

Τὸ τελευταῖο στοιχεῖο (ποῦ μόνον γιὰ ἀνέκδοτο θὰ μποροῦσε νὰ λεχθῆ) εἶναι ὅτι στὴν Ἑλλάδα ποῦ συρρικνώνεται καὶ γερνάει, συστήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια «Ἐπιτροπὴ Οἰκογενειακοῦ Προγραμματισμοῦ». Λὲς καὶ εἴμαστε ἡ Ἰνδία τῶν ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων κατοίκων ἢ ἄλλη τις χώρα ὅπου σημειώνεται ἀσυγκράτητη πληθυσμια-

κὴ ἔκρηξις καὶ εἶναι ἀνάγκη πᾶσα νὰ περιορίσουμε τὸν πληθυσμὸ ποῦ δὲν χωράει πιά οὔτε νὰ σταθῆ ὄρθιος.

Ἄκους, Ἐπιτροπὴ Οἰκογενειακοῦ Προγραμματισμοῦ (δηλαδὴ προσπάθεια περιορισμοῦ τῶν γεννήσεων - γιὰ νὰ συνεννοούμεθα) στὴν Ἑλλάδα ποῦ πεθαίνει! Αὐτὸ κι ἂν εἶναι γιὰ γέλια. Ἄλλά, δυστυχῶς, καὶ γιὰ κλάματα.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

*Καθὼς διαβάζω
γιὰ τ' ἀπεριόριστα πέρατα
τοῦ μακροκόσμου
τ' ἀπροσδιόριστα ὄρια
τοῦ μικροκόσμου
καὶ πὼς στὸ κάθε χάος
ὑπάρχει κιόλας μιὰ ἀρχή,
ἀκούω πὶὸ καθαρὰ
τὸν ἀντίλαλο τῆς φωνῆς σου
Θωμᾶ, στὴν ἱστορία:
«ποῦ ὑπάρχει ἕνα τέλος; ποῦ;»*
Ἄκόμη κι ὅταν
μὲ τὸν ὀγκόλιθο τοῦ θανάτου
σφραγίστηκε κλεισμένη
στὸ μνήμα
ἡ Ζωὴ
Ἐξῆλθε λαμπροφороῦσα
ἀνακαινίζουσα
τὰ σύμπαντα
ἐν ἀγαλλιάσει βοόντα:
«Χριστὸς Ἀνέστη!»
«ὁ καινὰ πάντα ποιῶν».*

Ι. Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

* Θωμᾶς Eliot: Δεύτερο ἀπ' τὰ «τέσσερα κουαρτέτα»

ΣΧΟΛΙΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΗΘΗ

Ο μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος σὲ ἄρθρο του σὲ κυριακάτικο φύλλο ἡμερησίας ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας ἀναφερόμενος στὶς «ἐλεύθερες συμβιώσεις στὴν Ἑλλάδα» ἐμφανίζει μὲ ἀριθμούς μίᾶ αἰσιόδοξη εἰκόνα τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς κοινωνίας σὲ σχέση μὲ τὰ συμβαίνοντα στὶς χώρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Σκανδιναβίας, ὅπου «κυριαρχεῖ τὸ πνεῦμα τῆς φιλελεύθερης ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς ἀπὸ μέρους τῶν γυναικῶν καὶ τῆς ἀνευθυνότητας ἀπὸ μέρους τῶν εὐκαιριακῶν ἐρωτικῶν συντρόφων, ποὺ τὶς ἐγκαταλείπουν μόλις μείνουν ἔγκυες. Ὡστόσο ὑπάρχουν γυναῖκες ποὺ δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ παντρευθοῦν μὲ τὸν σύντροφό τους, ἔστω καὶ ἂν ἐκεῖνος θέλει, ἐπειδὴ προτιμοῦν νὰ μείνουν μόνες καὶ νὰ ἀναθρέψουν τὸ παιδί τους. Πρόκειται γιὰ μίᾶ νοοτροπία δύσκολα ἐξηγήσιμη... Στὴν Ἑλλάδα τὸ ποσοστὸ τῆς κατηγορίας τῶν μονογονεϊκῶν οἰκογενειῶν εἶναι μικρὸ (μόλις 2,9%) ποὺ δείχνει ὅτι οἱ Ἕλληνίδες προτιμοῦν τὸν γάμο ἔστω καὶ ἂν ὁ δρόμος τους δὲν εἶναι ἀνθόσπαρτος». Καὶ ὁ Σεβασμιώτατος συμπληρώνει τὴν εἰκόνα αὐτὴ μὲ τὴν παρατήρηση ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε καὶ τὸν χαμηλότερο δείκτη διαζυγίων σὲ σχέση μὲ τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χώρες.

Δὲν ἀμφιβάλλει κανεὶς ὅτι οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς εἶναι εὐόσινες καὶ θέλουμε νὰ εὐχηθοῦμε ὅπως τὸ κλίμα αὐτὸ διατηρηθεῖ καὶ ἐνισχυθεῖ ὁ θεσμὸς τῆς παραδοσιακῆς οἰκογένειας.

Θὰ εἶχε ὅμως κανεὶς νὰ παρατηρήσει μὴπως τὰ εὐχάριστα αὐτὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα εἶναι ἐν μέρει παραπλανητικὰ ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι μὲ τὴν νομομοποίηση τῶν ἀμβλώσεων στὴν χώρα μας καὶ τὴν φημολογούμε-

νη ἔξαρση αὐτῶν, τὸ χαμηλὸ ποσοστὸ τῶν μονογονεϊκῶν οἰκογενειῶν ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς κυοφορουμένων ἐμβρύων προερχομένων ἀπὸ «ἐλεύθερες συμβιώσεις» θανατώνονται πρόωρα, πρὶν δοῦν τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Θὰ εὐχόμεστε μαζί μὲ τὸν Σεβασμιώτατο κ. Χριστόδουλο ὅπως διατηρηθεῖ ἡ εὐλογημένη αὐτὴ πρωτιὰ καὶ νὰ μὴ τὴν χάσουμε ἐξ αἰτίας μᾶς κακῶς νοουμένης προοδευτικότητας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ὅμως ὅτι θὰ εἶναι σεβαστὲς τὸ σύνολον τῶν θείων ἐντολῶν, ποὺ ἀφοροῦν στὴν θεμελίωση τοῦ ἱεροῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Τὴν στιγμή ποὺ συντάσσονται οἱ γραμμὲς αὐτὲς ἔχει ἐξαγγελθεῖ ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση τῆς χώρας ἡ προσεχὴς διεξαγωγή τοῦ «κοινωνικοῦ διαλόγου» μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῶν παραγωγικῶν κοινωνικῶν τάξεων πρὸς ἀναζήτηση συναινετικῶν λύσεων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ὅλου οἰκονομικοῦ προβλήματος τοῦ τόπου. Ἦδη ὀρισμένες παρατάξεις ἔχουν λάβει ριζικὰ ἀρνητικὴ στάση ἐναντι τοῦ διαλόγου αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ τὸ θέμα αὐτὸ δὲν εἶναι μίᾶ συνήθης κυβερνητικὴ ἐνέργεια, ἀλλὰ ἔχει καὶ τὴν πνευματικὴ τῆς πλευρᾶ, νομομοποιεῖται ἡ στήλη αὐτὴ -ἡ ὁποία ἐπανειλημμένως καὶ σαφῶς ἔχει δηλώσει ὅτι δὲν ἀναμιγνύεται σὲ πολιτικὰ θέματα- νὰ διατυπώσει τὶς ἀπόψεις τῆς.

Ὅπως δὴποτε ἡ κυβερνητικὴ αὐτὴ πρόσκληση ἀποτελεῖ μίᾶ μᾶλλον καινοτομία στὴν συνήθη τακτικὴ ἀντιμετωπίσεως παρομοίων προβλημάτων, τὴν ὁποία ἐχαρακτήριζε κατὰ κανόνα ἡ ταξικὴ ἀντιπαρά-

θεση μεταξύ εργοδοσίας και εργαζομένων με τις απεργιακές κινητοποιήσεις και τις παρεμβάσεις της πολιτείας, με καταστάλαγμα κάποιον συμβιβασμό.

Η αντιμετώπιση όμως χρονιζόντων και επιδεινούμενων κοινωνικών οικονομικών προβλημάτων με τις παλαιές αυτές συνταγές, όπως της διαρκώς διογκωμένης ανεργίας, της προβλεπόμενης για τὰ προσεχῆ ἔτη χρεωκοπίας τοῦ ἀσφαλιστικοῦ συστήματος δὲν φαίνεται νὰ εἶναι δυνατή, οὔτε νὰ ἐπαρκεῖ γιὰ τὴν λύση αὐτῶν ἢ συνήθης μέσω τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ μεταφορὰ εἰσοδημάτων ἀπὸ τὶς εὐρωστότερες κοινωνικὲς τάξεις πρὸς τὶς ἀσθενέστερες.

Ἐκεῖνο ποῦ διαφαίνεται ἀπὸ τὶς κυβερνητικὲς προθέσεις εἶναι ἡ συναινετικὴ παραίτηση ὁμάδων εργαζομένων ἀπὸ κεκτημένα δικαιώματα, προκειμένου νὰ ἐξευρεθῶν λύσεις στὸ πρόβλημα τῆς ανεργίας καὶ διασώσεως ἀπὸ τὴν χρεωκοπία τοῦ ἀσφαλιστικοῦ συστήματος. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἐμπρακτὴ ἐκδήλωση ἀδελφικῆς ἀλληλεγγύης μεταξύ τῶν τάξεων τῶν εργαζομένων καὶ τῶν συνταξιούχων.

Ἡ ἀναζήτηση ὅμως τέτοιων λύσεων, ποῦ νὰ θέτουν στὴν γωνία ἔννοιες ὅπως ἐκείνων τοῦ homo oeconomicus καὶ τῆς πάλης τῶν τάξεων καὶ νὰ στηρίζονται στὴν ἀρετὴ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης με τὴν παραίτηση ἀπὸ κεκτημένα δικαιώματα γιὰ τὴν ἀνακούφιση τῶν ἀνέργων καὶ τῶν ἀνισχύρων παρηλίκων, ἀπαιτοῦν μία ἄλλην θεώρηση τῶν πραγμάτων, ἢ ὅποια ἔχει ἄμεση σχέση με τὴν Εὐαγγελικὴ Διδαχὴ, πράγμα με τὸ ὅποιο δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν ἐξοικειωθεῖ οἱ μετέχοντες στὸν διάλογο αὐτόν.

Ἡ μετάπτωση ἀπὸ μία στενὰ οικονομιστικὴ αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων σὲ μία με πνευματικὲς ἀπαιτήσεις προοπτικὴ ἐπιλύσεως αὐτῶν δὲν γίνεται με μία ἐπίγνοσα ἐκ τῶν πραγμάτων κυβερνητικὴ πρόσκληση γιὰ τὴν ἐξεύρεση μιᾶς συναινετικῆς λύσεως, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ μακρὰ καὶ συστηματικὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ λαοῦ με τὶς Εὐαγγελικὲς Ἀλήθειες, πράγμα γιὰ τὸ ὅποιο ἡ

πολιτεία ἐπέδειξε μέχρι τοῦδε ἀδιαφορία ἂν ὄχι ἐχθρότητα.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων θὰ ἦταν εὐχάριστη ἐκπληξη ἢ ἐπιτυχὴς ἐκδραση τοῦ διαλόγου αὐτοῦ, τὴν ὁποία εὐχόμεθα γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου.

Η ΤΡΑΓΙΚΗ

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΑΣ ΠΟΡΕΙΑ

Πολυσυζητημένο, μὰ πάντα ἐπίκαιρο καὶ σοβαρὸ θέμα. Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, μέρα με τὴ μέρα, παίρνει διαστάσεις ἐθνικῆς συμφορᾶς καὶ ἀποτελεῖ θανάσιμο κίνδυνο, ποῦ ὀδηγεῖ σὲ μιὰ «ἀργοπεθαίνουσα Ἑλλάδα», σὲ φυλετικὸ ἀφανισμό...

Σκληρὴ ἢ γλῶσσα τῶν ἀριθμῶν, ποῦ δίνουν τὸ μέγεθος τοῦ δημογραφικοῦ μας μαρασμοῦ: αὐξημένη ἢ ὑπογεννητικότης, χαμηλὸς ὁ συντελεστὴς γονιμότητος, ὑψηλὸτατος ὁ ἀριθμὸς δολοφονουμένων ἐμβρύων, τραγικὴ ἢ ἀπώλεια νέων ἀτόμων, κάτω τῶν τριάντα ἐτῶν, ἀπὸ τροχαῖα, ναρκατωτικά, AIDS. Ἡ Ἑλλάδα μικραίνει, πληθυσμακά, σὲ ἀντίθεση με κάποιους γειτόνους μας.

Αὐτὰ καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα ἀκούστηκαν, στὶς 7 τοῦ περασμένου Μαΐου, μέσα στὴν αἴθουσα συνεδρίων τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν Ἡμερησίων Ἐφημερίδων Ἀθηνῶν, σὲ ἐκδήλωση ποῦ ὀργάνωσαν τὸ Ἴδρυμα Ἀντιμετώπισης τοῦ Δημογραφικοῦ Προβλήματος (ΙΑΔΗΠ) καὶ τὸ Κέντρο Μελέτης Μεσογειακῶν θεμάτων (ΚΕΜΕΘΕ). Ἡ ἐκδήλωση εἶχε θέμα με τίτλο «Τὸ Δημογραφικὸ πρόβλημα - Θέμα ὑψίστης ἐθνικῆς σημασίας» καὶ ἦταν ἀφιερωμένη στὴ μνήμη τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Ε.Μ. Πολυτεχνείου Γεωργίου Τζιαφέτα, ἰδρυτικοῦ μέλους καὶ τ. Γεν. Γραμματέα τοῦ ΙΑΔΗΠ καὶ μέλους τοῦ ΚΕΜΕΘΕ. Πρόκειται γιὰ τὸν πολυτάλαντο ἐκεῖνο Ἐπιστήμονα καὶ Ἄνθρωπο, τὸν ἐρευνητὴ τοῦ ἑλληνικοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος καὶ πρωταγωνιστὴ στὴν προσπάθεια τῆς ὀρθότερης ἀντιμετωπίσεώς του.

Ὁ ἀείμνητος Γ. Τζιαφέτας ὑπῆρξε καὶ συνεργάτης τῶν «Ἀκτίνων».

Στόχος τῆς ἐκδηλώσεως αὐτῆς ἦταν ἡ ἐνημέρωση τοῦ κοινοῦ, πάνω στοῦ Δημογραφικό μας ζήτημα, ἡ εὐαίσθητοποίηση καὶ κινητοποίηση ἀρμοδίων παραγόντων, ἡ κατὰδειξη τρόπων ἀντιμετώπισεως τοῦ προβλήματος, ἡ καταπολέμηση τῆς ρίζας τοῦ κακοῦ.

Παρόντες, στὴν αἴθουσα, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Πολιτείας, τῆς Ἐπιστήμης, Κοινωνικῶν Φορέων, ὅλοι τους μὲ λόγον βαθύ, ἀληθινό, ἐπιστημονικό. Ἄτυχως, ὅμως, ὁ λόγος τους ἀπευθυνότανε σὲ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔχουν χάσει, λόγω ἡλικίας, τὴ βιολογικὴ ικανότητα νὰ δοθηθοῦν, πρακτικά, ἀλλὰ, εὐτυχως, ἔχουν τὴν ψυχικὴ ικανότητα νὰ συναισθάνονται τὴν τραγικότητα τοῦ προβλήματος καὶ μποροῦν νὰ ἀναλάβουν τὸν ξεσηκωμὸ τῆς κοινωνίας μας, ἡ ὁποία, στὴν πλειοψηφία της, ἔχει περιπέσει σὲ «ἀφασία» καὶ «ἐπικίνδυνη μακαριότητα», ναρκωμένη ἀπὸ ἐγκωκεντρισμό, εὐδαιμονισμό καὶ ἡδονισμό...

Τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα εἶναι «ὁ ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα ἔχθρος τῆς Ἑλλάδος» καὶ οἱ δυσμενεῖς ἐπιπτώσεις του εἶναι σοβαρώτατες γιὰ τὴν παιδεία, τὴν ἄμυνα, τὴν οικονομία, τὴν μείωση τῆς νεανικότητας τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν προοδευτικὴ αὐξηση πληθυσμοῦ γερόντων, ποὺ δὲν θὰ μποροῦν νὰ ικανοποιοῦν οὔτε βασικὲς ἀνάγκες ἐπιβιώσεως.

Τὰ αἷτια τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, καὶ καθένα τους ἔχει τὸ ποσοστὸ τῆς εὐθύνης του καὶ ἐπιδέχεται διόρθωση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, τὰ μέτρα ποὺ προτείνονται γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή του εἶναι καλὰ καὶ ἅγια καὶ καθένα τους προσφέρει οὐσιαστικὸ μέρος στὴν ὀλικὴ ἐπίλυση.

Τὸ θέμα, ὅμως, δὲν εἶναι τόσο «ὐλικό»,

ὅσο εἶναι ἠθικὸ κυρίως. Οἱ «Ἀκτίνες» πιστεύουν, ὅτι γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ τὸ δημογραφικό μας, δὲν ὑπάρχει ἄλλος δρόμος καλύτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀποδοχὴ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, στὴν ἀποδοχὴ τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν ἰδανικῶν γιὰ τὴ ζωὴ, στὴν ἀποδοχὴ ἐνὸς πνεύματος προσωπικῆς θυσίας, προκειμένου κανεὶς νὰ φέρει παιδιὰ στὸν κόσμον.

Τὸ «Ἑλληνικὸ σπῖτι» (θεσμὸς κοινωνικός, ποὺ ἔχει τὶς ρίζες του στοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους καὶ εἶναι ποτισμένος μὲ τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα) πρέπει νὰ ξαναβρεῖ τὴν ἀποστολὴ του. Δυστυχως, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ '50, ἡ ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἄρχισε νὰ χαλαρώνει τὶς ἔθνικες καὶ θρησκευτικὲς παραδόσεις της καὶ ἀπέκτησε «τρόπους καὶ ἔξεις» ζωῆς Δυτικοευρωπαϊκῆς. Ἄρχισε, ἡ μείωση τῶν γάμων, ἡ αὐξηση τῶν διαζυγίων, ἡ ἐνθάρρυνση τῶν ἐλευθέρων συμβιώσεων, ἡ ἀπατηλὴ ἀνεξαρτητοποίηση τῆς γυναίκας, ἡ σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση, κ.ἄ. Αὐτὴ ἡ κατάσταση μείωσε τὴν ἀξία τοῦ γάμου, στὰ πλαίσια τοῦ ὁποῖου, στὸν τόπο μας, γεννιοῦνται τὰ περισσότερα παιδιὰ.

Εὐχόμεστε, τὸ ΙΑΔΗΠ καὶ τὸ ΚΕΜΕΘΕ νὰ πολλαπλασιάσουν τὶς δραστηριότητές τους καὶ, ἰδιαίτερα, ὅσον ἀφορᾷ στὸν ἀγῶνα γιὰ μιὰ σωστὴ παιδεία τῆς νεολαίας μας. Νὰ γίνονται, συχνά, διαφωτιστικὲς ὁμιλίες σὲ χώρους ἐκπαιδεύσεως νέων (Πανεπιστήμια, Λύκεια, Στρατ. Σχολές), ὁμιλίες ποὺ θὰ ἐμπνέουν τὴν ἰδέα, ὅτι τὰ παιδιὰ ποὺ φέρνουμε στὸν κόσμον δὲν εἶναι τὸ «βάρος» μας, ἀντιθέτως «εἶναι ἡ προέκταση τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ ἴδια μας ἡ ἀθανασία». Μὲ ἓνα τέτοιο πνεῦμα ζωῆς ὑπάρχει ἐλπίδα, ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν θὰ μαραθεῖ καὶ δὲν θὰ σῆσει!

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Διαπιστώθηκε και όμολογήθηκε από τον ημερήσιο τύπο ότι οι νέοι επιστρέφουν στην Έκκλησία. Φάνηκε αυτό από την προσέλευσή τους κατά τις ακολουθίες της Μεγάλης Εβδομάδος, αλλά και τις δηλώσεις νέων που διαβάσαμε στις εφημερίδες. Και αυτό είναι «φαινόμενο άνησυχητικό», είχε αποφανθεί παλαιότερα πρώην Γενικός Διευθυντής της ΕΡΤ και σήμερα πρέσβυς της Ελλάδος στην Ούνεσκο. «Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι πᾶμε πίσω, συνέχισε, στο τρίπτυχο θρησκεία - πατρίδα - οικογένεια. Αυτό όμως το τρίπτυχο ἔχει αντικατασταθεί από το τρίπτυχο της Γαλλικής επανάστασης ἐλευθερία - ισότητα - ἀδελφσύνη». Τὸ διαβάσατε καλά; Διερωτᾶται κανείς για τὴ σοβαρότητα τῶν ἀπόψεων αὐτῶν. Σήμερα μιλάμε για οὐσιαστική και συνειδητή ἐπιστροφή στην Έκκλησία που ἀρχηγὸ της ἔχει τὸν Χριστό. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ δώσει γραμμὴ πορείας στοὺς νέους που νὰ τοὺς καταξιώνει τὴν ὕπαρξή τους μέσα στοὺς δύσκολους καιροὺς που ζοῦμε. Ὅλες οἱ ιδεολογίες μὲ τὰ πολὺχρωμα συνθήματα και τὶς ὑποσχέσεις δὲν μπόρεσαν νὰ δώσουν δείγματα ποιότητας, γιατί δὲν ἔχουν τέτοια δείγματα. Τὸ κήρυγμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ Πάθος καὶ ἡ Ἀνάσταση τοῦ Θεανθρώπου, χαρίζει τὴ λύτρωση που τόσο ἐπιθυμεῖ ὁ κόσμος. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μοναδικὴ σωτηρία για τὸ ἀνθρώπινο γένος.

ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ

Ἐκατὸν πενήντα χιλιάδες οἱ παλιννοστοῦντες πρόσφυγες, ὁμογενεῖς Ἕλληνες ἀπὸ τὶς χώρες τῆς πρώην Σοβιετικῆς Ἐνώσης περιφέρουν τὴ δυστυχία καὶ τὴν πενία τους στὰ ἔκπληκτα μάτια μας. Ἀπὸ τὰ 3,6 δισεκατομμύρια τῆς ἐτήσιας κρατικῆς ἐπιδότησης, τὰ 2,5 δις προορίζονται για τὶς

ἀνάγκες μισθοδοσίας τῶν 400 ὑπαλλήλων τοῦ Ἰδρύματος Παλιννοστοῦντων, «ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετοὶ ἀμείβονται μὲ παχυλοὺς μισθοὺς» (Καθημ. 4-5-97). Ἴσως καινούργια προγράμματα δώσουν κάποια δικαιότερη λύση. Τὸ μεγάλο πρόβλημα εἶναι πῶς οἱ παλιννοστοῦντες θὰ ἐνταχθοῦν στὶς τοπικὲς κοινωνίες καὶ ὄχι σὲ οἰκισμοὺς μακριὰ ἀπὸ χωριὰ καὶ πόλεις χωρὶς δυνατότητα ἐργασίας, ἀφοῦ ἀκόμη οὔτε τὴ γλῶσσα γνωρίζουν καλὰ οὔτε τὶς συνθήκες τοῦ ἑλληνικοῦ τρόπου ζωῆς.

Καὶ οἱ πρόσφυγες μένουν στὸ ἴδιο τους πρόβλημα, στὴ δυστυχία τους, στὴν πίκρα τους, στὴν ἐπελυσία καὶ τὴν ἀνασφάλειά τους μέσα σὲ καταυλισμοὺς ἐγκατάλειψης. Κι ὅταν τὸ κύμα τῶν προσφύγων ἀναζητᾶται καταφύγιο μέσα στὴ μητρόπολη τῆς χώρας του σὰν σὲ χώρα ὀνείρων χάνει καὶ τὴν τελευταία του ἐλπίδα.

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΘΕΡΑΠΕΥΕΙ;

Πειράματα για τὴν ἐπίδραση τῆς προσευχῆς ἀνήγγειλαν Βρεττανοὶ ἐπιστήμονες. Τὸ ἐρώτημα εἶναι: Ἡ προσευχὴ θεραπεύει; Εἶναι φάρμακο ἀποτελεσματικὸ ἢ προσευχὴ; Πυρήνας τοῦ πειράματος εἶναι 600 ἄσθενεῖς μὲ σοβαρὰ καρδιακὰ προβλήματα που οἱ ὑπεύθυνοι χωρίσαν σὲ τρεῖς ὁμάδες ἀπὸ 200 ἄτομα ἢ καθεμιά. Για τὴν πρώτη ὁμάδα θὰ προσεύχονται ὄχι μόνο οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἀλλὰ καὶ ἐθελοντές. Για τὴ δεύτερη κανένας. Καὶ για τὴν τρίτη ἄτομα που οἱ ἴδιοι οἱ ἄσθενεῖς θὰ γνωρίζουν ἐξ ἀρχῆς. «Θέλουμε νὰ διαπιστώσουμε ἂν ἡ προσευχὴ μπορεῖ νὰ ἔχει θεραπευτικὴ ἀξία» δήλωσε ὁ ἐπὶ κεφαλῆς καθηγητῆς Ράσελ Στάναρντ.

Τὸ θέμα δὲν εἶναι καινούργιο καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ θυμηθεῖ τὶς διαπιστώσεις τοῦ διάσημου γιατροῦ Alexis Carrel για τὴν εὐεργετικὴ ἐπίδραση τῆς προσευχῆς ἐδῶ καὶ

πενήντα ίσως χρόνια στο βιβλίο του «Ὁ Ἄνθρωπος αὐτὸ τὸ ἄγνωστο». Ἡ νέα προσπάθεια δὲν δείχνει ἄσχημες προθέσεις. Ὅμως τίθενται μερικά βασικά ἐρωτήματα: Οἱ ἄνθρωποι ποῦ θὰ προσευχηθοῦν ἔχουν πίστη στὴ δύναμη τῆς προσευχῆς; Οἱ ἄνθρωποι γιὰ τοὺς ὁποίους θὰ προσευχηθοῦν ἔχουν πίστη, «ὡσεὶ κόκκον σινάπεως»; Οἱ ἀναλαβόντες τὸ πείραμα τί θέλουν πραγματικά νὰ ἀποδείξουν; Τίθεται μήπως ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ἢ ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ: «**αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὕρησθε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν**». Μήπως δὲν γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη ἢ ἐντολὴ «**οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου**»; Καὶ στὸ τέλος ποῖος μπορεῖ νὰ βεβαιώσει ὅτι μιὰ ἀσθένεια δὲν ἀποτελεῖ δοκιμασία γιὰ τὸν ἄρρωστο σταλμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ γιὰ λόγους ποῦ μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει, ἀλλὰ καὶ δοκιμασία γιὰ τὸ γιατρό; Καὶ ὁ μὲν ἄρρωστος πῶς θὰ κατανοήσῃ ποῖο εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ; Μπορεῖ νὰ μπεῖ σὲ «καλούπια» τὸ θέλημά Του; Καὶ ὁ γιατρός θὰ κατανοήσῃ τὴν ἀδυναμία του νὰ μετρήσῃ τὴν πνευματικὴ ἀκτινοβολία ποῦ ὁ Θεὸς περιμένει ἀπὸ τὸν κάθε συγκεκριμένο ἄνθρωπο νὰ κατανοήσῃ μὲ τὴ δοκιμασία ποῦ τὸν βρῖσκει;

Ἡ ἰατρικὴ ἐπιτελεῖ τὸ καθήκον τῆς μέχρι τὰ ὄρια τῆς. Καὶ ἀξίζει ἐδῶ νὰ θυμηθοῦμε τὸν πρόλογο τοῦ χειρουργοῦ καθηγητοῦ Hans Killian στὸ βιβλίο του «Πίσω

μας στέκει ὁ Θεός», ποῦ σημειώνει: «Ὅταν λέω πίσω μας στέκει ὁ Θεός, ἐννοῶ μ' αὐτὴ τὴν ἔκφραση ὅλους τοὺς χειρουργούς, ποῦ δίπλα στὸ κρεβάτι τοῦ ἀρρώστου καὶ στὸ χειρουργικὸ τραπέζι ἀγωνίζονται μόνοι, μὲ σύντροφο τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀρρώστου των. Αὐτοὶ ὅλοι ἔχουν μιὰ πείρα πὸ χειροπιαστὴ ἀπὸ πολλοὺς συνανθρώπων των, γιὰ τὴν ἐξουσία ποῦ ἔχει ὁ ἀόρατος Δυνατός. Γνωρίζουν πόσο ἀνώφελη εἶναι κάθε προσπάθεια, ὅταν Ἐκεῖνος λέει τὸ «ὄχι» γιὰ τὴ ζωὴ ἐνὸς ἀρρώστου καὶ νιώθουν τὴ χαρὰ, ὅταν, ἀντίθετα σὲ κάθε λογικὴ καὶ ἐπιστήμη, συμβαίνει τὸ θαῦμα μιᾶς θεραπείας, ἓνα βίωμα ποῦ μᾶς κάνει τόσο ταπεινοὺς ὅσο καὶ εὐτυχεῖς.

»Γι' αὐτὸ πίσω ἀπὸ κάθε μορφή καὶ κάθε περιστατικὸ τῆς διηγήσεώς μου κρύβεται τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Τίς πὸ πολλὰς φορὲς σοβαρό, ἀλλὰ γεμάτο καλωσύνη. Κι ἀκόμη μερικὲς φορὲς, χαμογελαστό, μπροστὰ στῶν παιδιῶν του τὴν ἀδυναμία».

Ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς βιώνεται μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ ὁ καθένας μας ἔχει δείγματα τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. «**Ὅπου Θεὸς γὰρ θούλει νικᾷται φύσεως τάξις**». Μήπως λοιπὸν πρέπει ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὴν τὴν πίστη, νὰ ἀξιοποιήσουν τίς δυνατότητες τῶν στοιχείων ποῦ ἐπιδέχονται μετρήσεις μὲ ἄλλους τρόπους;

Σ.Β.Π.

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», οδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 200. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 2000, ἐξωτερικοῦ 20 \$ U.S.A. Ἡ διευθύνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ἰούνιος 1997

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

**ΑΡΧΙΜ. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ**

Κορυφαῖοι τοῦ Πνεύματος «μαρτυροῦν τῇ ἀληθείᾳ».

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΦΩΤΑ ΚΑΙ ΣΚΙΕΣ

Δοκίμια πνευματικοῦ προσανατολισμοῦ

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ

ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ

Σκηνές καὶ χρονογραφήματα.

*

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ

ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

Χαριτωμένη ποιητικὴ συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ

ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ

ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Γ. ΒΕΡΙΤΗ
**ΑΝΑΦΟΡΕΣ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Κεφάλαια από την ιστορία της τέχνης και μάλιστα της ελληνικής, της οποίας οι κλασικές περιόδους, αρχαία και βυζαντινή, είναι οι γενέτειρες, κατά μέγα μέρος, των νεωτέρων λογοτεχνιών.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Πρωτοπρεσβυτέρου
Καθηγητού Πανεπιστημίου
**ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

Ἄναφορὰ στίς διάφορες πτυχές
τῆς Ἱστορίας, τῆς Θρησκείας, τοῦ ἠθους
καὶ τῆς πολιτισμικῆς κληρονομίᾳς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ
Πρωτοπρεσβυτέρου
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Θεολογία - Ἱστορία - Παιδεία

ΑΥΤΟΙ ΔΕΝ ΥΠΕΚΥΨΑΝ
Γ' ἔκδοση

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283